

İstanbul Barosu Tarihinden Bir Parça: Osmanlı (İstanbul) Barosu Dahili Nizamnamesi^(*)

Dr. Öğr. Üyesi Ali TURAN^(**)

Öz

Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde insanlar mahkemelerde vekâleten temsil edilebilirdi. Fakat bu dönemde vekâlet işini üstlenen kişilerin bazı hususi niteliklere sahip olması ve bu işi bir meslek olarak icra etmesi söz konusu değildi. Birçok yeni müessese gibi, Osmanlı Devleti'nde modern anlamda avukatlık mesleğinin doğuşu Tanzimat döneminde söz konusu oldu. Osmanlı Devleti'nde ilk baro teşkilatını yabancılar kurdu. İlk milli baro olan Osmanlı (İstanbul) Barosu ise 16 Zilhicce 1292 (13 Ocak 1876) tarihli Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin kabulünden sonra kuruldu.

Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname, Osmanlı Devleti'nde modern anlamda avukatlık mesleğinin ortaya çıkmasında bir dönüm noktası olmuştur. Bu nizamname ile kurulması öngörülen Osmanlı Barosu 1878 tarihinde toplandı ve 1880-1881 tarihinde ise dahili nizamnamesini kabul etti.

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı Barosu tarafından hazırlanan dahili nizamnameyi takdim ve tahlil etmektir. Bu amaçla evvela Osmanlı Devleti'nde avukatlık mesleğinin ve baroların ortaya çıkışı ana hatlarıyla ele alınacaktır. Akabinde ise dahili nizamnamenin bugün ulaşılabilen iki farklı nüshası ışığında Osmanlı Barosu'nun teşkilatı ve işleyişi tetkik edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Dava Vekili, Avukat, Osmanlı Dava Vekilleri Cemiyeti, Osmanlı (İstanbul) Barosu, Osmanlı Dava Vekilleri Cemiyeti Dahili Nizamnamesi.

^(*) Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 28.03.2025 - Kabul Edildiği Tarih: 02.06.2025.

Atıf Şekli: Ali Turan, 'İstanbul Barosu Tarihinden Bir Parça: Osmanlı (İstanbul) Barosu Dahili Nizamnamesi' (2025) 15(1) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 343, 406.
DOI: 10.52273/sduhfd..1667676.

^(**) İnönü Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, Malatya, Türkiye.

E-posta: ali.turan@inonu.edu.tr.

Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6563-6315>.

A Piece of the History of Istanbul Bar Association: Internal Regulations of Ottoman (Istanbul) Bar Association

Abstract

In the classical period of the Ottoman Empire, people could be represented in court by proxy. However, during this period, it was not possible for people who undertook the task of proxy to have certain special qualifications and to practice this job as a profession. Like many new institutions, the emergence of the profession of lawyer in the Ottoman Empire in the modern sense occurred during the Tanzimat Era. The first bar association in the Ottoman Empire was established by foreigners. The first national bar association, the Ottoman (Istanbul) Bar Association, was established after the adoption of the Regulation on Lawyers of the Nizamiye Courts dated 16 Dhul-Hijjah 1292 (January13, 1876).

The Regulation on Lawyers of the Nizamiye Courts was a turning point in the emergence of the modern lawyer profession in the Ottoman Empire. The Ottoman Bar Association, which was envisaged to be established by this regulation, convened in 1878 and adopted its internal regulations in 1880-1881.

The aim of this study is to present and analyze the internal regulations prepared by the Ottoman Bar Association. For this purpose, first of all, the emergence of the lawyer profession and bar associations in the Ottoman Empire will be discussed in outlined. Subsequently, the organization and functioning of the Ottoman Bar Association will be analyzed in the light of two different copies of the Internal Regulations available today.

Keywords

Attorney, Lawyer, Ottoman Lawyers Association, Ottoman (Istanbul) Bar Association, Internal Regulations of the Ottoman Lawyers Association.

Extended Summary

In the Islamic and classical Ottoman judicial organizations, deputies were able to undertake duties within the framework of the power of attorney contract of Islamic law. Indeed, when looking at the Sharia registers, it is seen that the agency relationship was widely practiced. However, the agency relationship here is different from today's client-attorney relationship. Because the role of the attorney in the Sharia courts is to convey the interests and statements of the client. At the same time, this work was not done for wages or by people with specific qualifications.

The Tanzimat Era is a period in which the Ottoman Empire undertook innovation movements in many areas. The most radical and lasting innovations have been in the field of law. Thus, like many new legal institutions, the establishment of the modern profession of lawyer and its organization in Turkey coincides with the Tanzimat Era.

The emergence of an independent attorneyship profession after the Tanzimat period was not sudden. The profession of lawyers and the bar associations, which are the organizations of this profession, have been gradually established through various regulations. However, the first bar association in the Ottoman Empire was established by foreigners. The establishment of the first national bar association, the Ottoman (Istanbul) Bar Association, was after the publication of the Regulation on Lawyers of the Nizamiye Courts dated 16 Dhul-Hijjah 1292 (January 13, 1876).

The Regulation on Lawyers of the Nizamiye Courts played a pioneering role in the emergence of an independent legal profession in the Ottoman Empire and the establishment of the first national bar association. Thus, based on this statute, the Istanbul Bar Association, which was established under the title of the Dava Vekilleri Cemiyeti (Association of Lawyers), prepared its own internal regulation in 1880-1881.

We currently have two different Internal Regulations of the Association of Lawyers. One of them is included in Arisdakis Kasparyan's Zeyl-i Lahika-yı Kavanin. The regulation titled "Internal Regulations of the Association of Lawyers" published by Kasparyan consists of four chapters and seven sections and consists of seventy-five articles. At the end of the regulation, a note was made stating that the regulation in question was accepted by the General Assembly in July 1880. The second internal regulation was published by the Ottoman Bar Association in 1881 in Turkish and French. This regulation consists of six chapters and seventy articles. At the end of both parts, there is the signature of Rosulato, the president of the bar association, and the seal of the society. At the end of the Turkish copy there is the phrase "Its authenticity is confirmed on 29 April 297, President Rosulato". According to the Gregorian calendar, the date of approval of the regulation by the President corresponds to May 11, 1881. On the seal, there are the words "Barreau Ottoman 1878" in Latin letters and "Vükela-yı Deavi Cemiyeti 1295" in Arabic letters. At the end of the French copy, there are the inscriptions "certifié exact: 29 Avril 1881 (S.V.) Le Président du Barreau Rosulato" and a seal.

The content of the two Internal Regulations of the Association of Lawyers is almost identical. However, there are also some important differences between them.

Although the title names are almost identical, the numbering of the titles is different. Again, while there were seventy-five articles in the regulation published by Kasparyan, there were seventy articles in the version published by the bar association. The regulation published by Kasparyan should be the first draft to be accepted. However, some amendments were made and the regulation was finalized and published by the Bar Association.

The Internal Regulations of the Association of Lawyers regulated in detail the structure and functioning of the first national Ottoman Bar Association. It has also revealed to a great extent the meaning and spirit of the lawyer profession. But unfortunately, it was not given much attention in that period. Because only one record regarding the internal regulations could be found in the archive documents. From this record, it is concluded that the state was not aware of the internal regulations.

There are several reasons why the internal regulations were not respected. The fact that the Law School started education at a relatively late date and naturally had a limited number of graduates meant that it could not meet the country's need for lawyers for a long time. Therefore, the scarcity of expert jurists who could understand the importance of the profession and the professional organization was one of the most important problems of the judicial organization in this period. Thus, it took time for the importance of this newly established institution and its impact on its members to be realized. On the other hand, another reason why the internal regulations are not respected may be the conflicts between the government and the bar association. As a matter of fact, Abdurrahman Adil made some claims in this direction.

Giriş

Kişilerin mahkeme huzurunda savunulması tabii bir ihtiyaçtır. Bir kimse elbette hak ve hukukunu bizzat savunabilir. Bununla birlikte her insanın hak ve hukukunu bizzat savunma kudreti bulunamayabileceği gibi, buna muktedir olan kişiler de hukuk ilmine ve sistemine vakıf bir kimseden yardım alabilir. Böylece savunma faaliyeti, hakkın elde edilmesine ve zayi olmamasına yönelik mühim bir işleve sahiptir.

Savunma makamını temsil eden avukatlık mesleği, en kadim mesleklerden biridir. Tarihin eski dönemlerinden günümüze kadar insanların başkaları tarafından hukuk nezdinde temsil edilmesi zamana ve mekana göre farklılıklar arz etse de savunma ihtiyacı umumi bir ihtiyaç olarak tezahür etmiştir. Günümüzde savunma makamı modern muhakeme sistemlerinin üç asli unsurundan birini teşkil ettiği gibi, muhakemenin sivil (bağımsız) kanadını da temsil eder.

İslam ve klasik dönem Osmanlı adliye teşkilatında İslam hukukunun vekâlet akdi çerçevesinde vekiller vazife alabilmiştir. Gerçekten de şer'îye sicillerine bakıldığında vekâlet ilişkisinin yaygın bir şekilde tatbik edildiği görülmektedir. Bununla birlikte burada rastlanan vekâlet ilişkisi, günümüzdeki müvekkil-avukat ilişkisinden farklıdır. Zira vekilin şer'îye mahkemelerindeki rolü, müvekkilin menfaatlerini ve beyanlarını nakletmekten öte değildir. Aynı zamanda bu iş ücretle ve muayyen vasıflara sahip kişilerce yapılmamıştır.

Tanzimat dönemi, Osmanlı Devleti'nin birçok alanda yenilik hareketlerine giriştiği bir dönemdir. En köklü ve kalıcı yenilikler ise hukuk alanında olmuştur. Böylece birçok yeni hukuki müessese gibi, ülkemizde modern avukatlık mesleğinin ve bu meslek örgütünün teşekkülü de Tanzimat dönemine tesadüf eder.

Tanzimat döneminden sonra müstakil bir avukatlık mesleğinin doğması birdenbire olmamıştır. Avukatlık mesleği ve bu meslek erbabının örgütü olan barolar çeşitli düzenlemelerle peyderpey teşkil edilmeye çalışılmıştır. Fakat Osmanlı Devleti'nde ilk baro, yabancılar tarafından kurulmuştur. İlk milli baro olan Osmanlı (İstanbul) Barosu'nun kurulması ise 16 Zilhicce 1292 (13 Ocak 1876) tarihli Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin neşredilmesinden sonra olmuştur.

Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname, Osmanlı Devleti'nde müstakil bir avukatlık mesleğinin doğmasında ve ilk milli baronun kurulmasında öncü bir rol oynamıştır. Böylece bu nizamnameye dayanılarak Dava Vekilleri Cemiyeti unvanıyla tesis edilen İstanbul Barosu, 1880 yılında kendi

dahili nizamnamesini hazırlamıştır. Yapılan tetkiklerde bu dahili nizamnamenin iki nüshasına rastlanılmıştır. Bu nüshalardan biri bizzat baro tarafından neşredilmişken diğer nüsha ise Arisdakis Kasparyan'ın Zeyl-i Lahika-yı Kavanin'inde yer almaktadır. Her iki nüsha, hükümleri itibariyle büyük ölçüde benzer olsa da birtakım mühim farklılıklar ihtiva etmektedir.

Bu çalışmada, ilk milli baromuz olan Osmanlı (İstanbul) Barosu tarafından hazırlanan dahili nizamname ele alınacaktır. Çalışma iki bölüm halinde tertip edilmiş olup ilk bölümde Osmanlı Devleti'nde avukatlık mesleğinin ve baroların doğuşu konularına ana hatlarıyla değinilecektir. Burada da evvela Osmanlı Devleti'nde dava vekilliğinin kurumsallaşmasını temin eden gelişmeler ele alınacak, akabinde de Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk barolara ve ilk milli baronun teşekkülüne vesile olan Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname hükümlerine temas edilecektir. İkinci bölümde ise ilk milli baronun hazırlamış olduğu dahili nizamname ele alınacaktır. Burada da evvela dahili nizamnameye ilişkin umumi bilgi verilecek ve nihayet dahili nizamnamenin muhtevası tahlil edilecektir. Yapılacak olan tahlil, yukarıda bahsini ettiğimiz ve baro tarafından yayınlanan nizamname nüshasına göre yapılacaktır. İki nüsha arasındaki farklara da gerek metin gerekse de dipnot yoluyla işaret edilecektir. Ayrıca her iki metnin tam metin transkripsiyonu çalışmanın ekinde verilecektir.

Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi'ne ilişkin yapılan bu çalışma, söz konusu düzenlemeyi tam ve etraflıca tahlil edecek ilk çalışma olması hasebiyle mühimdir. Zira daha evvel barolara ve avukatlık mesleğinin tarihçesine ilişkin yapılan çalışmalarda ya bu dahili nizamnameden hiç bahsedilmemiş ya da kısaca zikretmekle yetinilmiştir. Ayrıca düzenlemenin iki farklı nüshasının mevcudiyetinin tespitine ve bu iki nüshanın tam metin transkripsiyonuna ilk defa bu çalışmada yer verilecektir.

I. Osmanlı Devleti'nde Avukatlık Mesleğinin ve Baroların Doğuşu: Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname

Osmanlı Devleti'nde avukatlığın bir meslek olarak doğuşu ve bu mesleğin örgütü olan baroların kurulması Tanzimat döneminde söz konusu olmuştur. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde bugünkü manasıyla olmasa bile, dava vekâleti sık bir şekilde mahkemelerde tatbik olunmuştur. Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin kabulüne kadar dava vekâletine ilişkin tatbikatın ne şekilde olduğu ve Tanzimat döneminde dava vekilliğine ilişkin gelişmelerin ana hatlarıyla zikredilmesinde fayda vardır.

A. Osmanlı Devleti’nde Dava Vekilliğinin Kurumsallaşma Aşamaları: Tanzimat Dönemindeki Gelişmeler

İslam adliye teşkilatında günümüzdeki avukat mesleğine karşılık gelen bir görevli ya da ıstılah yoktur¹. Bununla birlikte dava tarafları vekâlet ilişkisi çerçevesinde temsil edilebilirdi. Nitekim İslam hukukunda davaların bir vekil aracılığıyla görülmesine ilişkin tatbikatlar Hz. Peygamber zamanına kadar uzanmaktadır².

Klasik dönem Osmanlı adliye teşkilatında her türlü uyuşmazlığın çözüm mercii şer’iye mahkemeleri idi. Şer’iye mahkemeleri, başında kadı adı verilen hakim in bulunduğu tek hakimli mahkemelerdi. Dava sahipleri bu mahkemelerde davalarını bizzat takip edebildikleri gibi, bir vekil vasıtasıyla da temsil edilebilirlerdi³. Vekâlet ilişkisi mahkeme huzurunda şahitlerle ya da yazılı belge ile ortaya konulurdu⁴. Vekâlet muayyen bir konuya ilişkin olabildiği gibi umumi şekilde de olabildi⁵.

Osmanlı Devleti’nin klasik döneminde avukatlık ve baro müesseseleri mevcut değildir⁶. Bununla birlikte yukarıda bahsedildiği üzere vekâlet ilişkisi ile vekil, bir ölçüde avukatın vazifelerini görmüştür⁷. Osmanlı mahkemelerinde vekil-

¹ H. F. Amedroz, ‘The Mazalim Jurisdiction in the Ahkam Sultaniyya of Mawardi’ (1991) The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland 668.; Pröbster ise bu hususta aksi kanaattedir. Tyan da Roma hukukundan Batı hukukuna geçen baro müessesesi ve avukatlık gibi hususların İslam hukukunda bulunmadığını doğru bulmakla beraber, İslam adliye teşkilatında bir vekiller sınıfının mevcudiyetini kabul etmiştir. (Fahrettin Atar, ‘Avukat’ (1991) 4 DİA 166.)

² Atar (n 1) 166-167.

³ Abdülaziz Bayındır, *İslâm Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)* (İslami İlimler Araştırma Vakfı 1986) 112.

⁴ Abdullah Demir, *Medeni Yargılama Hukuku Osmanlı Mahkemesi* (Yitik Hazine 2010) 102.

⁵ Ali Haydar Efendi, *Dürrü’l-Hükkâm Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm*, Cilt III Haz. Raşit Gündoğdu, Osman Erdem (DİB 2020) 2579.

⁶ Üçok, bu konuda oldukça iddialı bir şekilde şu hususları ifade etmiştir: “...sanıldığı aksine İslâm mahkemelerinde bugünkü avukatların vazifelerini yapan kimseler bulunmuştur. Bunlar her ne kadar Avrupa hukukunun tanıdığı avukatlarının bütün vasıflarını haiz değil idiyse de, avukatların yaptıkları vazifeyi yapıyorlar ve mahkeme önünde tarafların menfaatlerini savunuyorlardı. Taraflar da bunları bir vekâlet akdiyle tayin ediyorlar ve bundan dolayı da kendilerine ‘vekil’ istedikleri herhangi bir kimseyi kendilerine vekil tayin edebilirlerdi; ancak tabii bu işleri bilen ve hukuk tahsil etmiş birisini tayin etmeyi tercih ederlerdi. Bununla beraber mahkemede vekillik çok para getiren bir meslek haline gelmiş ve ‘vekiller’ kendi aralarında adeta barolar halinde teşkilatlanmışlardı (X., XI. ve XII. yüzyıllar).” (Coşkun Üçok, ‘Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye’de Kuruluşu’ in Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan (AÜHF 1964) 36.

⁷ Fahrettin Atar, *İslâm Adliye Teşkilâtı (Ortaya Çıkışı ve İşleyişi)* (3. Baskı, DİB 1991) 131.; Klasik dönem Osmanlı Devleti’nde vekâlet sözleşmesi ve dava vekilliğine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Belkıs Konan, *Türk Hukuk Tarihinde Avukatlık Kurumu* (Bilge 2021) 35-64.

lin vazifesi müvekkilinin menfaatlerini temsil etmek ise de bu vazife menfaatleri müdafaa vazifesi değildir⁸. Bu dönemde vekâlet işini yerine getirenler için muayyen şartlar aranmamış ve bunlarla ilgili sistematik bir çalışma usulü mevcut olmamıştır. Dolayısıyla muhakemeye tesirleri sınırlı şekilde olmuştur⁹. Fakat şer'îye sicillerinde davaların büyük bir kısmının vekiller tarafından yürütüldüğü hususu göz önünde bulundurularak Osmanlı Devleti'nde dava vekilliğini meslek edinen kimselerin bulunduğu görüşü de ortaya konulmuştur¹⁰.

Osmanlı Devleti'nde avukatlığın ilk nüvesi olarak arzuhalcilerden bahsedilir. Buna göre okuma yazma bilen arzuhalciler, yazmış oldukları dilekçeler vasıtasıyla kişilere hukuki yardımda bulunmuşlardır¹¹. Osmanlı Devleti'nde arzuhalcilik mesleği, belli şartlar altında ve düzende yapılmıştır. Alelade kimseler arzuhal yazamazdı ve yazılan arzuhaller şer'î hükümlere uygun olmalıydı. Ayrıca arzuhalcilerin kitabete vakıf, gerekli hukuki ve diğer malumatı haiz ve güvenilir olması gerekliydi. Öyle ki bu meslek nizamının bozulması hasebiyle bunların usul ve nizamlarına dair h. 1178 tarihli bir ruus çıkarılmıştır¹². Böylelikle arzuhalciliğin devleti ve halkı alakadar eden bir vazife olarak görüldüğü ve bu mesleğin muayyen bir nizama oturtulmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu vazifeleri icra eden teşekküllerin 1865 yıllarına kadar ayakta durduğu görülmektedir¹³.

Osmanlı Devleti'nde avukatlık mesleğinin kurumsallaşmasına kadar dava vekâleti işiyle iştigal edenlere “müzevir”, “ayak kavaflı”, “kağıt kavaflı” gibi isimler verilmiştir. Dolayısıyla bu meslek erbabının menfi bir şöhrete sahip bulunduğu

⁸ Ronald C. Jennings, ‘The Office of Vekil (Wakil) in 17th Century Ottoman Sharia Courts’ (1975) (42) *Studia Islamica* 148.; Gerber, Osmanlı Devleti'nde para karşılığında müvekkilin menfaatlerini müdafaa eden avukatlarının bulunmamasını, batı hukuku ile Osmanlı hukuku arasındaki en temel farklardan biri olduğunu ifade etmiştir. (Haim Gerber, ‘Osmanlı Hukukunda Şeriat, Kanun ve Örf 17. Yüzyıl Bursa’sı Mahkeme Kayıtları’, Çev. Mehmet Akman, (1994) 8 (1-3) Hukuk Araştırmaları 284-285.)

⁹ Seda Örsten Esirgen, ‘Tanzimattan Cumhuriyete Avukatlık’, (2014) 63 (4) AÜHFD 739-740.

¹⁰ Demir (n 4) 104.

¹¹ Nejat Aday, *Avukatlık Hukukunun Genel Esasları*, (2. Baskı, Beta 1994) 26.; Turan Tanyer, ‘Eski İstanbul’da Arzuhalciler’, (2004) (53) TBB Dergisi 271.; Ejder Yılmaz, ‘Bir Meslek Olarak Düünden Yarına Doğru Avukatlık’, (1995) 44 (1) AÜHFD 196.; Arzuhalcilerin yerine getirdiği iş, müdafaadan ziyade usulü muamelelerin yapılmasına ilişkindir. (Şener Battal ve Nurşen Erdem, ‘Avukatlık Mesleğinin Türkiye’deki Tarihçesi’ (1985) (5-6) Ankara Barosu Dergisi 675.)

¹² Bu belge için bkz.; Ahmet Refik, *Hicri On İkinci Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200)* (Enderun Kitabevi 1988) 207.

¹³ Ali Haydar Özkent, *Avukatın Kitabı* (Arkadaş Basımevi 1940) 35-36.

görülmektedir¹⁴. Öyle ki bu işi daha çok, mahkeme görevlileri ile alışveriş sebebiyle tanışık olan Karamanlı, Niğdeli ve İncesulu bakkallar yerine getirmiştir. Bunlar doğru dürüst Türkçe ya da Rumca bilmedikleri gibi, çoğu zaman okuma yazma da bilmezlerdi. Bu kimseler dava vekâleti daha çok kazanç getirdiği için bakkallarında çıraklar bırakıp ayak üstü iş almak için dolaşırlardı. Herhangi bir yazıhaneleri olmadığından, ayak üstü dolaştıklarından ve ceplerinde kağıt bulundurmalarından bahisle “ayak kavafı” ve “kağıt kavafı” şeklinde isimlendirilmişlerdir. Mahkemeden aldıklarını müvekkillerine satan bu tip dava vekilleri çoğu zaman meseleyi anlayamadıklarından dolayı söylediklerinin tam tersi kararlar çıkardı. Bu sebeplerle de müzevvir ve yalancı olarak isimlendirilirlerdi¹⁵.

Ali Haydar Özkent, yenilik hareketlerinin başlangıcı ve en mühim dayanağı olması hasebiyle avukatlık mesleğinin ve baro tarihinin ilk basamakları olarak Tanzimat ve Islahat Fermanlarını işaret etmiştir¹⁶. Müellife göre bu fermanlar gereğince avukatlık mesleğinin kurumsallaşmasına giden aşamada birtakım hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre savunma mesleğiyle ilişkilendirilebilecek ilk hukuki düzenleme, 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu’nun¹⁷ 215. maddesidir. Doktor, cerrah, eczacı, ebe ve bunların emsali kimselerin sır saklama yükümlülüğünün düzenlendiği bu maddede geçen “emsali kimseler” ifadesinin, dava vekillerini de kapsadığı ifade edilmiştir. Gerek bu dönemde dava vekilliğinin bir meslek halini almamış olması gerekse de bu dönemde dava vekâleti işinin menfi bir şöhrete sahip kimselerce yerine getirilmesi gibi sebeplerle ilgili düzenlemede dava vekili ismi zikredilmemiştir¹⁸.

¹⁴ “...bilakis tarafeynin bizzat iddia ve müdafaalarını dermeyan eylemeleri teshil-i maslahat nokta-i nazarından müreccah add olunur ve hatta vekâlette gezenler “müzevvir” ve “kağıd kavafı” gibi elfaz-ı tahkiriye ile yad ve tesmiye olunurlar idi.” (Şehbaz, ‘Dava Vekilleri’ (17 Muharrem 1304) (362) Ceride-i Mehakim 3715.); Ali Haydar, ‘Türkiye’de Muhamilik’, in Henri Robert, Muhami (Ali Haydar ve Subhi Nuri çev, Teşebbüs Matbaası 1340) 9-10.; Ali Galib, ‘Bizim Tarih’ (Nisan 1931) (52-4) İstanbul Barosu Mecmuası 161.; Ali Haydar Özkent, ‘Avukatlığın Memleketimizde Çok Kötü Tanınması’ (1938) (3) Adliye Ceridesi 396-401.; Eyüp Sabri Erman, ‘Avukat, Dava Vekili ve Dava Takibine Yetkili Sair Kişiler’ (1971) (4) Adalet Dergisi 173.; Bu husus için ayrıca bkz. Belkis Konan, ‘20. Yüzyılın Başında Osmanlı Hukukçularının Avukatlık Mesleğine Bakışı’, (2022) 5 (1) NEÜHFD 124-126.

¹⁵ Toptaş Artin, ‘Memleketimizde Dava Vekâleti: Avukatlık ve Muhamilik’ (6) Muhamat, 177-178.; Namık Kemal Eğilmez, ‘Bizde Avukatlık Mesleği’ (1952) (2) Adalet Dergisi 233.

¹⁶ Özkent (n 13) 38.

¹⁷ Kanunname metni için bkz. Düstur, I. Tertip, C. 1, s. 537-596.

¹⁸ Özkent (n 13) 39.; İbrahim Durhan, ‘Ülkemizde Avukatlık Kurumunun Tarihsel Gelişimi’ (2004) VIII (3-4) AÜEHFD 30-31.

Avukatlık mesleğine ilişkin bir diğer hukuki düzenleme, 1861 tarihi Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi'dir¹⁹. Bu nizamnamenin 28. maddesinde, tarafların bizzat mahkemeye gelmeye ya da vekil göndermeye mecbur oldukları hususu düzenlenmiştir. Yine bu nizamnamenin 29. maddesine göre vekâletnamenin duruşma öncesinde mahkeme başkatibine verilmesi gerekmektedir. 30. maddede ise geçerli bir vekâletname olmadıkça ya da mahkeme huzurunda taraflardan birisi tarafından tevkil kılınmadıkça kimsenin vekâlet edemeyeceği hususuna yer verilmiştir.

16 Rebiülevvel 1285 (07.07.1868) tarihli Dersaadet Ticaret Deavi Kalemi Nizamnamesi'nin²⁰ 4. maddesinde arzuhalcilere ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre *“Devair-i müteaddideye arzuhal takdim edecek kimesnelerden istek edenler arzuhal yazdırmak ve hasılatı kendilerine aid olmak üzere deavi kalemi maiyetinde arzuhalci esnafından müntehab iki kimesne bulunacaktır.”*

21 Zilkade 1286 (22 Şubat 1870) tarihli Dersaadet ve Mülhakatı İdare-i Zabita ve Mülkiye ve Mehâkim-i Nizamiyesine Dair Nizamnâme'nin²¹ ikinci babının dördüncü faslı, muhakeme usullerini ihtiva etmektedir. Bu kısmın 76 ila 78. maddelerinde dava vekâletini ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Nizamnamenin 76. maddesine göre cinayetten doğan “hukuk-ı şahsiye” davalarında gerek davacı gerekse de davalı taraf vekil tayin edebilirdi. Ayrıca ceza davalarında sanık, davada bizzat hazır bulunmak kaydıyla vekil bulundurabilirdi. Nizamnamenin 77. maddesinde ise bu davalarda vekâlet edecek olan vekilin özellikleri sayılmıştır. Buna göre tayin oluncak olan vekil; asilin imza veya mührünü taşıyan resmi ve “mensub olduğu mahall-i resmîden musaddak” bir vekâlet ibraz etmeli ve mutlaka Osmanlı Devleti tebaasından olmalıydı. Nizamnamenin 78. maddesi ise davalarda vekil olamayacak görevlilere ilişkindir. Buna göre *“meclislerde rü'yet olunacak de'âvide reis ve aza ve katib ve mümeyyiz ve müstantikler ve zabitan ve neferat-ı askeriye vekâlet edemeyeceklerdir.”* Fakat bu kimseler kendi şahsi davalarında asaleten bulunabilecekleri gibi, yakın akrabalarına da vekâlet edebileceklerdir.

Dava vekâletine ilişkin bir diğer hüküm de 23 Zilhicce 1285 (6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisi'nin²² 6. maddesinde mevcuttur. Bu

¹⁹ Düstur, I. Tertip, C. I, s. 780-810.; Bu nizamnamenin transkripsiyonu için bkz. Abdullah Demir, ‘İlk Usul Kanunu Usul-ü Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesinin Transkripsiyonu’, (2008) (72) e-akademi.

²⁰ Düstur, I. Tertip, C. 1, s. 814-820.

²¹ Düstur, I. Tertip, C. 1, s. 688-706.

²² Nizamname metni için bkz. BOA, İ.DUİT, 58-48/2.; Düstur, I. Tertip, C. I, s. 707-718.

hükme göre Muhakemat Dairesi'ne havale edilen bir davanın görülmesi esnasında asıl davacı zaruri sebeplerden dolayı muhakemeye gelemeyse dairenin kabul etmesi kaydıyla tarafından bir vekil tayin edilebilecektir. Bu maddede davalının vekil tayin edebileceğine dair herhangi bir ifade mevcut olmadığından bu hakkın sadece davacıya verildiği söylenebilir. Bununla birlikte davacının vekil tayini hususunda da tam bir serbestlik olmayıp muhakeme sırasında meydana gelebilecek olan birtakım zaruri sebeplerin varlığı gerekmektedir²³.

27 Şevval 1285 (10 Şubat 1869) tarihli irade ile kabul edilen Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nizamname-i Dahilisi²⁴, dava vekâletine ilişkin önemli bir düzenleme getirmiştir. Söz konusu nizamnamenin 28. maddesine göre temyiz müraعاتı için gereken şartları yerine getiren dilekçe sahibi ya da vekili, kanuni temyiz süresinin bitimini müteakip en geç 60 gün içinde İstanbul'a gelerek geliş tarihini Divan-ı Ahkam-ı Adliye'nin Evrak Odası'na kaydettirmek üzere bir müzekkere takdim etmelidir. Kanuni bir mazeret ya da mücbir sebep olmaksızın bu muameleyi yerine getirmeyenlerin dilekçeleri reddedilirdi²⁵.

Avukatlık mesleğinin kurumsallaşması öncesinde gerçekleşen ve yukarıda bahsi edilen düzenlemeler değerlendirildiğinde, bunların esaslı bir yenilik getirmede rahatlıkla söylenebilir. Zira söz konusu düzenlemeler zaten dava vekâleti konusunda İslam hukukunda ya da klasik dönem Osmanlı adliye teşkilatında mevcut bulunan anlayışı yansıtmaktan öte bir anlam ifade etmemektedir²⁶. Hakeza Mecelle'nin Kitabü'l-Vekale kısmında düzenlenen hükümler (madde 1449-1530) de İslam hukukundaki vekâlet sözleşmesi çerçevesinde olup herhangi bir "savunma makamı" tesis etmeye yönelik değildir²⁷.

Dava Vekilleri Nizamnamesi'nin kabulü öncesinde dava vekâletini muayyen bir düzene bağlamaya yönelik mühim bir girişimin Divan-ı Ahkam-ı Adliye tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Divan-ı Ahkam-ı Adliye'nin talebi üzerine Şura-yı Devlet ve Meclis-i Mahsus-ı Vükela kararıyla sadır olan ferman üzerine Divan-ı Ahkam-ı Adliye bünyesinde dava vekillerinin intiharı ve intihabı için bir komisyonun

²³ Durhan (n 18) 32-33.

²⁴ Nizamname metni için bkz. BOA, İ.MMS., 36-1505.; BOA, Y.EE., 41-128.; BOA, Y.EE., 41-129.; Düstur, I. Tertip, C. I, s. 328-342.; Takvim-i Vekayi, No: 1056, 8 Zilkade 1285.;

²⁵ Ali Turan, Türk Hukuk Tarihinde İlk Temyiz Mahkemesi Divan-ı Ahkam-ı Adliye (Adalet 2022) 254.

²⁶ Durhan (n18) 33-34.

²⁷ Özkent (n 13) 42.

kurulması kararlaştırılmıştır. Ceride-i Mehakim'in 2 Receb 1290 tarihli 19. nüshasında yayınlanan Mehakim-i Nizamiye Dava Vekillerinin Usul-i İntihabları ve İmtiyazlarına Dair Kararname öncesinde söz konusu kararnameye ilişkin şu bilgiler nakledilmiştir:

“Mahkemelerde dava vekâleti her devlette bir sınıf-ı mutebere mahsus olup bir kimsenin fenn-i hukuk ve kavanin ve sair fûnun-ı mütenevviayı tahsil ile bî'l-ımtihan derece-i liyakatine göre şahadetname almadıkça bu sınıfa dahil olamadığından şahadetnamesi bulunan vekiller hükümet ve ahali nazarında mazhar-ı hürmet ve riayet olur. Bizde ise dava vekâletinde bulunanların ehliyet ve emniyet ile muttasıf olanları na-ehil ile mahlût ve ekseriyet içinde gaip olduklarından erbab-ı kabiliyet ve liyakat bu silke duhûl ve rağbetten müctenib oluyor. Dava vekâleti ise hukuk-ı nassın esbab ve vesait-i teminatından olduğu cihetle saye-i ma'delet-vaye-i hazret-i mülûkanede mehakim-i nizamiyece bir taraftan icra kılınmakta olan ıslahat ve tanzimat müteferriat-ı mühimmesinden olmak üzere işbu vekillerin dahi bir nizam tahtına idhaliyle hem mehakimin ve hem de ashab-ı hukukun temin-i muamelatı elzem görünerek ol babda Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezaret-i Celilesi'nin istizanı ve Şura-yı Devlet ve Meclis-i Mahsus-ı Vükela kararıyla müteallik ve şeref-sudûr buyrulan emr-i ferman-ı hümayun-ı hazret-i padişahi mucebince divan-ı mezkûr devairi azasından müntehab bazı zevattan mürekkeb Babialî'de bir komisyon teşkil olunmuştur. Zirde tahrir olunan kararnameden anlaşılacağı üzere işbu komisyonun vazife-i asliyesi elhaleti hazihi mehakim-i nizamiyede dava vekâleti edenlerin celbiyle imtihan ve intihablarını icra ve ehliyetleri tebeyyün edecek olanlarına şahadetnameler ita etmek hususu olup bundan böyle silk-i vekâlete dahil olacaklar için sıfat ve şerait-i lazime karargir olduğu misillü vekillerin ve zaif ve harekatı ve teferruatı hakkında bir nizamname dahi kaleme alınmakta bulunmuş olduğundan ve emr-i imtihan ve intihaba işbu şehir-i Cemaziyelahirenin yirmi yedinci Çarşamba günü şûrû' olunarak haftada iki defa yani Cumartesi ve Çarşamba günleri komisyon bu işe devam edeceğinden ve tarih-i ilandan itibaren nihayet dört mah hitamından sonra intihab komisyonuna gelmeyen ve şahadetname almayanlar ve inde'l-ımtihan isbat-ı liyakat ve emniyet edemeyenler dava vekâleti ile mehakimde kabul olunmayacağından buralarının ihtarıyla beraber dava vekâleti ile meşgul olanların ve sıfat-ı lazimesini haiz olarak bu silke dahil olmak isteyenlerin zikrolunan günlerde komisyona gelmeleri ilan kılınır²⁸.”

²⁸ Ceride-i Mehakim, No: 19, 2 Receb 1289, s. 238-239.

Bu malumattan sonra Mehakim-i Nizamiye Dava Vekillerinin Usul-i İntihabları ve İmtiyazlarına Dair Kararname şu şekilde neşredilmiştir:

“Divan-ı Ahkam-ı Adliye dairesinden teşkil olunan komisyon zikrolunan dava vekillerin haftada iki gün yani cumartesi ve çarşamba günlerinde imtihan ve intihablarını icra eyleyecektir.

Dava vekâleti için komisyona müracaat edecek olanlardan sinn-i rüşde yani yirmi bir yaşına balığ olmayanlar ve mehakim-i mecalisde ve sair devair-i resmîyede memuriyeti olanlar [ve] mücazat-ı terziliye ve terhi-biye ile mahkumen habs olunmuş bulunanlar ve izhar-ı iflas etmiş oldukları tebeyyün edenler kabul olunmayacak ve dava vekâletine me-zuniyeti havi şehadetname alamayacaklardır.

Komisyona celb olunacak dava vekillerinin mutlaka Türkçe okuyup yazmaya veyahud yalnız Türkçe okumaya muktedir olmaları ve Türkçe kitabeti olmayanların behemehal diğer bir lisanda kitabete kadir olması meşrut idüğinden kıraat ve kitabet hakkında komisyon bu esasa göre icra-yı imtihan eyleyecektir.

Kavanin-i hukukiye-i Devlet-i Aliyye’nin ahkamı üzerine komisyonda tertib edilecek es’ileye tevfikân imtihana dahil olacak dava vekillerinin verecekleri cevaplar zabt olunup bazı dava-yı mahsusa üzerine kendilerine komisyon huzurunda icabına göre tahrîren beyan-ı mütalaa etmeleri dahi teklif olunacaktır. Dava vekillerinin sinn ve memleket ve menşe ve malumatlarına ve ahval-i mahsusalarına dair komisyonda bir cedvel tutularak imtihanın hitamında cedvel-i mezkur Nezaret-i Ahkam-ı Adliye’ye takdim kılınacak ve vekillerin sınıf ve vazifeleri kararlaştırılacaktır.

Tebaa-yı ecnebiyeden olan dava vekilleri hakkında Hariciye Nezaret-i Celilesi ile bi’l-muhabere verilecek karara göre komisyonca ittihaz olunacak muamele başkaca ilan kılınacaktır²⁹.”

Yukarıda Ceride-i Mehakim’den nakledilen ilanda “...vekillerin vezaif ve harekatı ve teferruatı hakkında bir nizamname dahi kaleme alınmakta...” ifade-sinde hazırlanmakta olduğu ifade edilen nizamname, Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname’dir. Özkent’e göre Divan-ı Ahkam-ı Adliye bün-

²⁹ Ceride-i Mehakim, No: 19, 2 Receb 1289, s. 239-240.

yesinde tesis edilen intihab ve imtihan komisyonu müracaatta bulunan kişileri imtihan ederek hak edenlere şehadetname vermiş ve bu vazifesi Mekteb-i Hukuk'un ilk talebelerini yetiştirdiği zamana kadar devam etmiş ve ondan sonra dağılmıştır.³⁰

B. Osmanlı Devleti'nde Kurulan İlk Barolar ve Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname

1. Osmanlı Devleti'nde Kurulan İlk Barolar: Ecnebi Barosu ve Osmanlı (İstanbul) Barosu

Osmanlı Devleti'nde ilk baro teşkilatının tam olarak ne zaman kurulduğu sorusuna henüz sarıh bir cevap bulunamamıştır³¹. Fakat şu bir hakikat ki tarihimizdeki ilk baro yabancı avukatlarca kurulmuştur. Özkent, bu meseleyi “Ecnebi hukuk adamlarının memleketimize hücumu” şeklinde ele almış ve yabancı hukuk adamlarının Osmanlı Devleti'nde yoğun bir şekilde bulunmasını Tanzimat sebebiyle batı hukukunun benimsenmesine ve buharlı makinelerin icadıyla birlikte dünyanın uzak yerlerinde bulunan malların, haberlerin ve zihniyetlerin kolay bir şekilde bir yerden başka bir yere taşınmasına bağlamıştır³².

Abdurrahman Adil, Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk baroya ilişkin olarak şu malumatı nakletmiştir:

“Baro müessesesi memleketimizde ilk defa olmak üzere ecnebi avukatlarının teşebbüsüyle mukaddimesi vücuda getirilmiş bir müessesedir. Bu müessesenin ilk vücuda geldiği zamanın tarihi daha tesbit edilememiştir. Ancak şurası malumdur ki bu müessese 1870 senesinden evvel İstanbul'da vücud bulmuş ve o zaman namına ‘Chambre des avocats de constantinople’ (İstanbul Avukatlar Odası) unvanı verilmiştir. 1870'te İstanbul Avukatları Odası reisliğine intihab edilmiş olan İtalyalı avukat Mösyö Rozasko (Rosasco) ber-hayatdır. Mösyö Rozasko intiha-

³⁰ Özkent (n 13) 44.

³¹ Yapılan çalışmalarda ekseriyetle ilk baronun yabancılarca 1870 yılında kurulduğuna vurgu yapılmaktadır. Bkz. Nevin Ünal Özkorkut, ‘Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti'ne Girişi’ (2003) 52 (4) AÜHFD 152.; Şerafettin Can Erdem, ‘Cumhuriyet Öncesinde Avukatlık ve İstanbul Barosu'nun Kuruluşu’ (2018) (39) Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 145.; Toprak, yabancılarca kurulan bu ilk baronun kuruluş tarihini 1872 olarak vermektedir. Bkz. Zafer Toprak, ‘Baro’, in Nuri Akbayer vd. (ed), *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* Cilt 2 (Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay. 1994) 59.

³² Özkent (n 13) 46.

bının ikinci devr-i senevvisinde ‘Letters de change’ yani emre muharrer senedat ile poliçeler hakkında bir konferans verdi. Frenkler her sene teşrin-i evvel ibtidasında adliyede bir resm-i küşâd icra ederler ki en müstahsen adetlerinden biridir. Bu adet bizde daha iktibas ve tatbik edilememiştir³³.”

Yabancıların kurduğu baroya ilişkin olarak çok fazla malumat bulunmamakla birlikte, söz konusu barodan kalan birkaç belge mevcuttur. Bu belgelerden biri, baro reisi olan Georges Furlani’nin, kabulünden bir buçuk ay kadar sonra Kanun-i Esasi’ye dair yapmış olduğu ve İstanbul’da Fransızca olarak basılan genel kurul konuşmasıdır³⁴. Bu barodan kalan bir diğer mühim belge de 1870 ve 1876 tarihlerinde basılmış olan tüzüğüdür³⁵. 1876 tarihli tüzüğün arkasına baronun mevcut üyeleri, yöneticileri ve fahri üyelerinin bilgileri de eklenmiştir. Listeye göre baroya kayıtlı 33 avukattan on tanesi Yunan, beşi İngiliz, dördü İtalyan, üçü Fransız, ikisi Avusturya-Macaristan, ikisi Belçikalı, biri Rus ve yalnızca altısı Osmanlı’dır. Osmanlı olan üyelerden Aleksandre Meriem-Kouli, Georges Apostolides, ve Miltiades Jakobo Rum; Vincent Hocotzian, Vitchev Servicen ve Hoannes Bey Alexanian ise Ermeni’dir³⁶. Görüldüğü üzere bu baroda Türk ve Müslüman herhangi bir avukat bulunmamaktadır³⁷.

³³ Abdurrahman Adil, ‘Dersaadet Avukatlar Odası’ (1341) 19 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 274.

³⁴ Bu konuşma eski Türkçe’ye de tercüme edilmiş ve belgenin başında “Kanun-ı Esasi-i Memaalik-i Devlet-i Aliyye’nin neşr ve ilanı münasebetiyle Dersaadet’te Avukatlar Cemiyet-i Daimesi’nin o sırada reis-i evveli bulunan Mösyö Furlani tarafından meclis-i umumi-yi cemiyet-i mezkurede kanun-ı mezkurun tahsin ve takdiri hakkında irad olunan nutkun aynen tercümesidir.” şeklinde takdim edilmiştir. Bkz. BOA, Y.EE., 71-18.; Bu konuşma, Ali Adem Yörük’ün kısa bir takdim yazısıyla birlikte yeni harflerle de yayınlanmıştır. Bkz. Tugay Aydın, ‘Barreau De Constantinople Reisi Georges Furlani’nin Kanun-ı Esasi’ye ve Osmanlı Hukukuna Dair Konuşması (La Constitution Ottomane, 1877)’ (2022) (33) Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları 49-63.

³⁵ Ecnebi Barosu tüzüğünün yeni harflerle basımı için bkz. Atilla Sav ve Musa Toprak (haz), *Türkiye’de Savunma Mesleğinin Gelişimi* (2. Baskı, TBB 2015) 29-41.

³⁶ Tugay Aydın, ‘Türkiye’de Avukatlığın Tarihi ve İlk Kurulan Barolar Hakkında’, (2023) (71) Adalet Dergisi 507.

³⁷ Özkent, Osmanlı topraklarında kurulan ilk baroda herhangi bir Türk üyeye rastlanılmaması hususunda şu ifadeleri kullanmıştır:

“Osmanlı İmparatorluğu tahtının kurulu olduğu yerde ve hatta bütün Osmanlı ülkesinde, tahsil görmüş, müstakil, meslek sahibi tek bir avukat veya dava vekili bulunmadığı halde öbek öbek ecnebî avukatların yurdumuza gelip yerleşmesi çok acınacak bir şeydir. Türk yurdunda adaleti dağıtma işine yardımcı teşekkülünün ilk defa ecnebî avukatlar tarafından kurulması, ondan daha çok acınacak ve yüzlerimizi kızartacak bir vakıadır. 38 azası içerisinde de bir tek Türk’e tesadüf edilmemesi ise hepsinden acıklıdır. Resmî ve adlî bir teşekkül olması dolayısıyla öz vatan evlâdından teşekkül etmesi lâzım gelen Baro’nun 68 yıl önce ecnebler tarafından

Yabancılarca kurulan baro zamanla eski ehemmiyetini yitirmekle birlikte II. Meşrutiyet zamanına kadar varlığını sürdürmüştür³⁸. Abdurrahman Adil'in bildirdiğine göre meşrutiyetin ilanından sonra ecnebi barosunun başında İngiliz avukat Mösyö Miçi bulunmaktaydı. Hatta bu avukat, Paris Barosu'nun tertip ettiği yüz yıl bayramına ilişkin olarak kendisine ulaştırılan davetiye "Bu davet ecnebi barosuna hitab olamaz, meşrutiyetini ilan etmiş olan Osmanlı milleti barosuna aid olmak lazım gelir." diyerek Osmanlı Barosu'na yönlendirmiştir³⁹.

İlk milli baromuz olan Osmanlı (İstanbul) Barosu,⁴⁰ Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin yürürlüğe girmesinden sonra kuruldu. İlgili nizamnamenin "*Dava vekillerinin umûr ve hususatına bakmak ve Nezaret-i Ahkam-ı Adliye tarafından icra olunacak tebligat-ı resmîyeye vasıta ittihaz kılınmak üzere bir cemiyet-i daimî tesis olunacaktır.*" şeklindeki 30. maddeye binaen 5 Nisan 1878'de toplanan Osmanlı Barosu ilk genel kurul toplantısını gerçekleştirmiş, ilk başkan ve yönetim kurulu üyelerini seçmiş ve ilk levhasını oluşturmuştur⁴¹. Bu genel kurulda baronun en yaşlı üyesi olan Rum asıllı Kostaki Sardenski tarafından bir açılış konuşması da yapılmıştır⁴². Kostaki Sardenski'nin

teşkil edilmiş olduğunu ve bunların içinde bir tek Türk bulunmadığını o tarafa, bugün ise Türkiye'de 32 Millî Baro bulunduğunu ve 1654 avukat ve 905 dava vekili içinde, o da Lozan muahednamesi mucibince müteşsep hakları var diye dokunulmayan ve sayılan dörde beşe inen ve fakat mahkemelerde müdafaada bulunmayan ecnebî hukuk müşavirlerinden başka, Rum, Ermeni, Yahudi olmak üzere 125 avukat bulunup, 2334'ünün Türk olduğu (...) bu tarafa kor-sak aradaki baş döndürücü farkın millî gururumuzu ne kadar okşayacağını anlamakta zorluk çekmeyiz. Bugünleri bize gösteren, millî şuur ve o şuuru daima kamçılayarak her şeyde ön safa geçiren millî idaredir. Türk ve ecnebî iş sahiplerinin kendilerine müracaat ederek Türk kaza makamları önünde hakkını almaya tavsit ettiği bugünkü avukat nesil, geçmişin bu yüz kızartıcı misalini bir dakika gözlerinden uzak bulundurmamalıdır." (Özkent (n 13) 49.)

³⁸ Özkent (n 13) 47.

³⁹ Abdurrahman Adil, 'Baronun İlgası, Sami Efendi, Cevdet Paşa ve Said Paşa ve Ali Şehbaz Efendi' (1340) 17 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 243.

⁴⁰ Abdurrahman Adil, ilk milli baroyu bu şekilde isimlendirmektedir. Bkz. "İstanbul'da iki baro teessüs etmiş idi. Biri Osmanlılarla ecnebi avukatların muhtelit teşkil ettikleri baro ki buna Osmanlı Barosu itlak olunur idi. Diğeri ecnebi barosu idi ki yalnız ecnebi avukatlardan mürekkep idi." (ibid 243.)

⁴¹ Bu tarih, İstanbul Barosu'nun kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. Bkz. Osman Kuntman, *Türkiye'de Avukatlık Mesleğinin, İstanbul Barosunun Tarihçesi ve Yabancıların Kurduğu Baro* (Ufuk Matbaası 1988) 20.; Kuntman'ın bu eserini benimle paylaşan Av. Tugay Aydın'a müteşekkirim.

⁴² Kostaki Sardenski'nin bu nutku ayrıca kitap olarak neşredilmiştir. Bkz. Kostaki Sardenski, *Heyet-i Vükela-yı Deavi-yi Dersaadet-Rif'atlu Kostaki Sadenski Efendi'nin Nutkudur* (Matba-yı Manukyan 1294). Eser için bkz. İBB Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: Bel_Osm_K.03111, Yer No: 815 SAD 1294 H/1878 k.1/1.; Bu nutuk yeni harflerle de neşredilmiştir. Bkz. Tugay Aydın, 'İs-

açılış konuşmasının basıldığı kitabın arkasına, Osmanlı Barosu'nun üyeleri de eklenmiştir. Üç sınıfa ayrılan üyelere İbrahim, Edvar İd, Artin Bekyan, Artin Haçaduryan, İsmail Hakkı, Anderya Fokidi, Andon Efker, Ohannes Mosdacyan, Bedros Şaşayan, Bogos Mıgırdıçyan, Cebrail Gregor, Cevani Efker, Hüseyin Fikri, Hasan Fehmi, Harutçyan Sebelyan, Rosulato Fransuva, Serope Basmacıyan, Serope Aznavar, Simon Tıngiroğlu, Simonidi, Toros Saraçyan, Osman Nuri, Aleksandr Meryem Kuli, Avadis Kolulyan, Avadis Yordamyan, Kostaki Sardenski, Kasbar Gülbekyan, Kirkor Gazazoğlu, Kiğork Deroş, Mehmed Şehrî, Mehmed İzzet, Mehmed Ali, Mişel Duriza, Nazaret Haçeryan, Nazaret Şahbaz, Nikola Mikri, Vasilaki Tiryakioğlu, Viçen Serviçen, Viçen Hokosyan, Yani Zisi, Yorgi Apostolidi, Yorgi Dale, Françesko Miltiyadi Toroni ve İlya Malyake birinci sınıf; Agop Mercekyan, Oseb Ergayan, Hüseyin Şükrü, Hamparsum Ömeryan, Rupen Tütüncüyan, Rupen Kuyumcuyan, Zenob Derunyan, Serkis Esmeryan, Seyyid Ali, Todoraki Bostancıoğlu, Avedis Beşeryan, Karabet Gürciyan, Lazaraki Macarinos, Manuk Narlıyan, Mıkırdıç Esasyan, Mehmet Naim ve Ali Rıza ikinci sınıf; Kiğork Mardiroşyan ve Mardiros Kolulyan ise üçüncü sınıf dava vekilidir. Yine Heyet-i Cemiyet-i Daime ise reis-i evvel Aleksandr Meryem Kuli, reis-i sani Mehmed Şehri ile azalardan Karabet Gürci (azalıkla birlikte Katib ve Sandık Emni), Bedros Şaşayan, Kostaki Sardenski ve Agob Mircikyan'dan oluşmuştur⁴³.

Osmanlı Barosu'na ait elde bulunan ikinci levha 1296 (1880) tarihli. Bu levhaya göre reis-i evvel Rosulato, reis-i sani ise Nazaret Haçeryan'dır. Heyet-i Daime'nin azaları ise Karakin Melekyan, Edvar İd, Mehmet Ali ve Manok Narlıyan'dan oluşmaktadır. Bu dönemde baroya kayıtlı olan avukat sayısı 105'tir⁴⁴. Bu çalışmaya konu olan dahili nizamname de bu tarihlerde kabul edilmiştir.

2. Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname

Osmanlı Devleti'nde avukatlık mesleğini resmi manada kuran ve bu meslek erbabını düzenleme altına alan ilk düzenleme, 16 Zilhicce 1292 (13 Ocak 1876) tarihli Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'dir⁴⁵. Fransa⁴⁶ örnek alın-

İstanbul Barosu'nun İlk Genel Kurul Toplantısı, İlk Levhası ve Kostaki Sardenski'nin Nutku (5 Nisan 1878)' (2020) (30) Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları 113-127.

⁴³ Sardenski (n 42) 24-27.

⁴⁴ Özkent (n 13) 62.; Rıza Nur, 'Memleketimizde Avukatlık ve İstanbul Barosunun Tarihçesi II' (1933) (83-11) İstanbul Barosu Mecmuası 436.

⁴⁵ Nizamname için bkz. Düstur, I. Tertip, C. 3, s. 198-207.

⁴⁶ Gülnihal Bozkurt, *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi* (2. Baskı, TTK 2010) 127.

rak hazırlanan bu nizamname dört fasıl şeklinde tertip edilmiş olup kırk maddeden ibarettir. Nizamnamede ayrıca “mevadd-ı muvakkate” ve “hatime” de mevcuttur.

Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname’nin birinci faslı “Dava vekâleti silkine duhûl ve kabulün şeraiti beyanındadır” başlığını taşımaktadır. Nizamnamenin birinci maddesi, Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti’nden ruhsat almayanların dava vekili olmalarını yasaklamıştır. Dava vekili olabilmek için gereken şartlar ikinci maddede düzenlenmiştir. Bu hükme göre dava vekili olabilmek için gereken şartlar şunlardır:

- Mekteb-i Hukuk’tan mezun olmak⁴⁷ ya da dışarda hukuk tahsili görmüş olup buradan alınan diplomayı Mekteb-i Hukuk’a tasdik ettirmek,
- 21 yaşını tamamlamış olmak,
- Devlet memuru olmamak,
- Mücazat-ı terziliye (yüz kızartıcı cezalar) ve terhibiyye (ağır cezalar) ile mahkum olmamak,
- İflas etmemiş olmak ya da iflas etmiş olmakla birlikte kanunen iade-i itibar yapılmış olmak.

⁴⁷ Nizamnamenin kabul edildiği bu dönemde 1874 yılında Mekteb-i Sultani bünyesinde kurulan Mekteb-i Hukuk-ı Sultani ikinci ders yılı içiresinde idi. Akabinde 1878 yılında Adliye Nezareti bünyesinde kurulması kararlaştırılan Mekteb-i Hukuk 1880 Haziran ayında eğitime başladı. 1881 yılında Mekteb-i Hukuk-ı Sultani’de bulunan öğrenciler de Mekteb-i Hukuk’a nakledildi. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Cemil Bilsel, *İstanbul Üniversitesi Tarihi* (Kenan Matbaası 1943) 57-65.; Fethi Gedikli, ‘İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ne Zaman Kuruldu?’ (2011) LXIX (1-2) İÜHF 95-101.; Ali Adem Yörük, ‘Mekteb-i Hukuk’un Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878-1900)’ (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü 2008) 23-43, 174.; Nuran Koyuncu, ‘Hukuk Mektebi’nin Doğuşu’ (2012) XVI Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 168-176.; Nizamnameye göre her ne kadar dava vekilliği mesleğini yerine getirecek olanlar için Mekteb-i Hukuk’tan mezun olma şartına yer verilse de söz konusu okulun tek başına mevcut olan ihtiyacı karşılayabilmesi zordu. Dolayısıyla mezun sayısının yetersizliği ve mezun olanların birçoğunun dava vekilliği mesleğini yapmamasından dolayı Mekteb-i Hukuk mezunu olmayanlar da imtihan ile dava vekaletini icra etmiştir. (Fatmagül Demirel, *Adliye Nezareti Kuruluşu ve Faaliyetleri (1876-1914)* (2. Baskı, Boğaziçi Üniversitesi Yay. 2010) 280.); Mesela şer’iye mahkemelerinde görev alacak kadı ve naib gibi görevlileri yetiştirmek üzere kurulan Muallimhane-i Nüvvab okullarından mezun olanların bir kısmı da dava vekilliği yapmıştır. Bkz. Kemal Yıldız ve Ferda Esengün Hasekioğlu, ‘Muallimhane-i Nüvvab’dan Medresetü’l-Kudât’a Osmanlı’nın Son Döneminde Kadı Yetiştiren Okullar’ (2019) (34) İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi 432.; Hakan Oğuz Yurtdakal ve Salih Korkmaz, ‘Tanzimat Dönemi Hukuk Eğitimi’nde Muallimhane-i Nüvvab Okulları Üzerine Bir İnceleme’ (2023) 8 (1) Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi 28.

Nizamnamenin üçüncü maddesine göre dava vekâleti için gereken şartları taşıyıp da dava vekâleti silkine dahil olmak isteyenler Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti'nde bulunan komisyona tercüme-i hal ile menşe ve mesleklerini içeren bir dilekçe vererek cetvele isimlerini kaydettirip mühürlü bir ruhsatname almalıdır⁴⁸. Verilen her şahadetname için Divan-ı Ahkam-ı Adliye veznesine “beş adet yüzlük Osmanlı altını” harç yatırılmalıdır (madde 4). Yine nizamnamenin beşinci maddesine göre ruhsatname alan dava vekilleri her senenin Mart ayında kayıtlarını yenilemelidir.

⁴⁸ Yalnızca hukuk mektebi mezunu ve ruhsatname alanların dava vekilliği yapabilecek olması, avukatlığın müstakil bir meslek olmasında mühim bir aşama idi. Fakat 20 Zilhicce 1303 (19 Eylül 1886) tarihinde alınan kararla yalnızca ceza davalarında bu usulün geçerli olacağı ve hukuk davalarında herkesin vekillik yapabileceğine karar verildi. Gerekçe olarak da söz konusu “*kararın cereyanında adem-i istikamet ve Mecelle ahkâmına mugayerat*” hususuna işaret edilmişti. (Bkz. Dava Vekâletinin Ruhsatname İstihsal Edenlere İnhisarı Hakkındaki Hüküm-i Nizamın Umur-ı Cezaiyeden Maada Deavide Lağvına İlişkin İrade-i Seniyye, Düstur, I. Tertip, C. 5, s. 520-521.); Bu karar Ceride-i Mehakim'de şu şekilde yayınlandı: “*Dava vekâletinin ruhsat-ı resmiye istihsal etmiş olanlara münhasır tutulması hakkındaki kararın cereyanında adem-i istikamet ve Mecelle ahkâmına da mugayerat görüldüğü cihetle umûr-ı cezaiyeden maada deavide inhisar-ı cariye'nin ilgası hakkındaki Şura-yı Devlet'ten tanzim ve Meclis-i Mahsus-ı Vükela'da tezyil olunan mazbata vechile iktizasının ifası hususunda fi 20 Zilhicce sene 303 ve fi 7 Eylül sene 302 tarihinde irade-i seniyye-i cenab-ı padişahi şeref-müteallik buyrulmuştur.*” (Ceride-i Mehakim, No: 362, 17 Muharrem 1304, s. 3711-3712.); Söz konusu olayı “baronun ilgası” olarak değerlendiren Abdurrahman Adil'e göre bu kararın verilmesine sebebiyet veren olay şu şekilde cereyan etmişti: Baro katibi, baroya ilişkin bir mesele için Umur-ı Hukukiye müdürü Süleymaniyeli Sami Efendi'ye müracaat etmiş ve Sami Efendi baronun şeref ve haysiyetini ihlal edecek sözler sarf etmişti. Bu hadiseyi haber alan baro reisi Rosulato da baro adına Sami Efendi'den tarziye talep etmişti. Abdurrahman Adil, Sami Efendi'nin bu hususta II. Abdülhamid'e maruzatta bulunmuş olmasının kuvvetle muhtemel olduğu kanaatindedir. Abdurrahman Adil, iddialarının devamında ilginç bir husus daha aktarmaktadır. Buna göre 1317 senesinde bir muhavere sırasında padişahın Sadrazam Said Paşa'ya “*Dava Vekilleri Cemiyeti'ni niçin ibkâ ettiniz?*” diye sorulması üzerine “*Dava Vekilleri Cemiyeti adliye teşkilat ve erkanından ma'düddur, vücudı muktezidir diye cevap yazılmıştır.*” Abdurrahman Adil'e göre baronun tamamen ilga edilmemesine bu cevap yardımcı olmuştur. Abdurrahman Adil, bu neticelere bakıldığında Cevdet Paşa'nın statükoyu ihlale taraftar olmadığı kanaatini de belirtmektedir. Ona göre Cevdet Paşa ya hukuk davalarında herkesin dava vekâleti edebileceğine kani olmuş ya da bununla iktifa ederek işin içinden sıyrılmıştır. Abdurrahman Adil, bu kanaatine gerekçe olarak Ali Şehbaz'ın “*Dava Vekilleri*” adlı makalesinin, kararın ilan edildiği Ceride-i Mehakim nüshasında yayınlanmış olmasını göstermiştir. (Abdurrahman Adil (n 39) 244.); Abdurrahman Adil bir başka yazısında ise bir Rus'un (Rosulato) baro başkanı olmasının, II. Abdülhamid'in baroyu feshine sebebiyet verdiğini belirtmiştir. Bkz. Abdurrahman Adil, ‘Meşrutiyette İlk Batuniye’ (1340) 16 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 219.; Ceride-i Mehakim'de bu kararın yayınlandığı sayıda kararın izahı için bir makale de neşredilmiştir. Ali Şehbaz, söz konusu kararın muvakkat bir karar olduğunu, “*dava vekilleri mesleklerine mütenasip hal ve harekette bulunduklarını bilfiil isbat eyledikleri takdirde usul-i inhasarın avdet edeceği*” kanaatini ifade etmiştir. Bkz. Şehbaz, ‘Dava Vekilleri’ (1304) (362) Ceride-i Mehakim 3714-3717.; Ayrıca aynı makale için bkz. Ali Şehbaz, ‘Dava Vekilleri’ (1340) 17 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 245-248.

Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin 7 ila 19. maddeleri arasında düzenlenen ikinci faslı, "Dava vekillerinin vezaifine ve mesuliyetlerinin derecatına dairdir" başlığını taşımaktadır. Bu kısımda dava vekilleri için birtakım müeyyidelere yer verilmiştir. Yedinci maddeye göre dava vekili, hususi vekâlet verilmesi halinde vekâletnamenin asıl suretini; umumi vekâlet verilmesi halinde ise tasdikli bir suretini muhakeme öncesinde davanın görüleceği mahkemeye ibraz etmelidir. Bir davaya tayin olunan vekilin hususi ve umumi vekâletnamesinin bulunmaması ya da müvekkili muhakeme öncesinde mahkeme huzurunda onu tevkil etmemesi halinde daha evvel vekâletsiz şekilde yapılan tüm işlemler keenlemeyekün sayılacak ve bundan dolayı zarara uğrayanların talepleri halinde ortaya çıkan zarar vekilden tazmin ettirilecektir. Ayrıca yapılan işin derecesine göre bu vekillerden bir Osmanlı altınından üç Osmanlı altınına kadar ceza-yı nakdi alınacak ve bilhassa bu vekil dava vekâleti silkine kayıtlı bir vekil ise ayrıca sekiz günden altı aya kadar muvakkaten meslekten uzaklaştırılacaktır (madde 8). Yine nizamnamenin on üçüncü maddesine göre vekilin ihmali, kayıtsızlığı ve vazifesini kötüye kullanması durumunda ortaya çıkacak zararlar vekilden tazmin edilecek; ayrıca yarım altından üç adet Osmanlı yüzlük altınına kadar ceza-yı nakdi alınacaktır. Mahkum olan vekil dava vekâleti silkine kayıtlı ise yine dava vekâletinden muvakkaten uzaklaştırılacaktır. Bu maddede muvakkaten uzaklaştırma için muayyen bir süre tayin edilmemiştir. Meşru bir sebep olmadan vekillikten istifa eden ve bu sebeple müvekkilinin kanuni bir süreyi kaçırmışından dolayı meydana gelen zararlar vekilce karşılanacaktır (madde 16). Muhakeme sırasında gerek sözlü gerekse de yazılı bir şekilde mahkemenin veya devletin şahsiyetini zedeleyecek söz ve fiillerde bulunan dava vekili, Usul-i Muhakeme-i Ticaret Kanunu'nun üçüncü faslının ahkamına göre mesul olacaktır (madde 17).

Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin 20 ila 29. maddeleri arasında düzenlenen üçüncü faslı, "Dava vekilleri ücretlerinin suret-i tahdîd ve tahsiline dairdir" başlığını taşımaktadır. Nizamnamenin yirminci maddesine göre ruhsatnameli dava vekillerinin müvekkillerinden alacakları ücretler, nizamnameye eklenmiş olarak neşredilen tarifeye⁴⁹ göre tahsil edilecektir.

⁴⁹ Bkz. "Ruhsatnameli Dava Vekillerinin Ashab-ı Deaviden Alacakları Ücretlerin Tarifesidir", Düstur, I. Tertip, C. 3, s. 207-209.

Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin dördüncü ve son faslı "Dava vekilleri cemiyetinin suret-i teşkil ve vezaifi beyanındadır" başlığını taşımaktadır. İlk milli baronun kurulmasına vesile olan söz konusu nizamnamenin bu kısmında "Dava Vekilleri Cemiyeti'nin teşkili, işleyişi ve vazifeleri ele alınmıştır. Nizamnamenin otuzuncu maddesine göre dava vekillerinin işlerine bakmak ve Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti tarafından icra olunacak resmi tebligatlara aracı olmak üzere bir "cemiyet-i daime" tesis olunacaktır. Tesis olunacak bu cemiyet bir reis-i evvel, bir reis-i sani ve dört azadan ibaret olacak ve bu heyet İstanbul'da oturup dava vekâletine mezun olan dava vekillerinin "ekseriyet-i ârâsı" (çoğunluk oyu) ile seçilecektir (madde 31). Reis ve azaların görev süreleri iki sene olup her sene azanın yarısı yenilenecektir (madde 32). Görevi sona eren aza bir sene geçmedikçe yeniden seçilemeyecektir. Reisler için böyle bir şart olmayıp bunların yeniden seçilmelerinde mahsur yoktur. Evvela reislerin daha sonra da azaların bir defada seçilmeleri sağlanacak ve reis-i evvel kendisinin ve reis-i sani ile azaların seçilmelerini Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti'ne takriren bildirecektir (madde 33). Cemiyet heyeti seçildikten sonra bu heyet kendi içlerinden birini katip ve sandık emini olmak üzere oy çokluğuyla tayin edecektir (madde 35). Cemiyet-i daimede reisten başka üç aza bulunmadıkça görüşmelere başlanamayacak ve "tesavi-yi ârâ" (oyların eşitliği) halinde reisin bulunduğu taraf üstün sayılacaktır (madde 36).

Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin otuz yedinci maddesinde Dava Vekilleri Cemiyeti'nin vazifeleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Dava vekillerinin muamelatına dair Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti'nden verilen kararların tebliği,
- Vekiller namına lazım gelen hükümlerin nezarete mazbata ile ifadesi,
- Dava vekillerine mahsus düzenlemelerin tam olarak icrası,
- Dava vekilleri arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların sulhen giderilmesi ve bunun mümkün olmaması halinde neticenin beyanı,
- Dava vekillerinin ücret ve masraflarına ilişkin tarifieden dolayı meydana gelecek olan güçlükler ve ihtilaflar halinde izahat verilmesi,
- Fakir durumda olan dava taraflarının cemiyete müracaatı halinde kendilerine ücretsiz şekilde yardımcı olunması,
- Dava vekâleti silkine dahil olmak isteyenlerin kayıtlarının yenilenmesi için her sene Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti'ne defter itası.

Nizamnamenin otuz dokuzuncu maddesine göre Dava Vekilleri Cemiyeti'nin nizamname ahkamına aykırı hareket eden dava vekili hakkındaki yetkisi sırasıyla şu maddelerden ibarettir: İhtarda bulunma, kınama kararı verme, kınanmaya müstahak olan vekilin cemiyet huzurunda reis tarafından azarlanması ve cemiyetin mahall-i mahsusuna kabulden men. Kırkıncı maddeye göre cemiyetçe dava vekili hakkındaki şikayet, görevden uzaklaştırılmasını gerektirecek nitelikte bulunursa sebeplerini ve görevden uzaklaştırma süresini içeren bir mazbata ile Divan-ı Ahkam-ı Adliye'ye müracaat edilecektir.

Nizamnamenin “mevadd-ı muvakkate” kısmında nizamnamenin neşrinden evvel dava vekilliği yapanların ve Hukuk Mektebi'nden henüz mezun verilmeden dava vekilliğine talip olanların durumu ele alınmıştır. Bu gibi kimselerin dava vekilliği yapabilmesi için Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti'nde bulunan komisyonca imtihan⁵⁰ edilmesi ve ruhsatnameye hak kazanması gereklidir. İmtihana girecek olan adayların Türkçe okuyup yazabilmelidir. Türkçe kitabeti bulunmayanlar ise başka bir dilde meramını anlatmaya muktedir olmalıdır. Yapılan imtihan ise Osmanlı Devleti adli kanunlarından ve muhakeme usulünden icra edilecektir. Yine bu mevadd-ı muvakkateye göre imtihan edilen dava vekilleri ehliyetlerine göre üç sınıfa ayrılmaktadır⁵¹. Birinci sınıf dava vekilleri nizamiye mahkemelerinin her derecesinde; ikinci ve üçüncü sınıf dava vekilleri ise yalnızca bidayet ve istinaf mahkemelerinde dava vekilliği yapabilecektir. İkinci ve üçüncü sınıfa dahil olup da bir sene geçtikten sonra üst sınıfa dahil olmak isteyen dava vekilleri, komisyona müracaat ederek yeniden imtihana tabi tutulacaklardır. Dava Vekilleri Cemiyeti'nin reisleri ile iki azası birinci sınıf dava vekillerinden olmalıdır. Diğer iki aza ise ikinci ve üçüncü sınıf dava vekillerinden seçilecektir. Bidayet mahkemeleri riyasetinde ve istinaf mahkemesi azalığında en az bir sene istihdam olup da vazifeleri sona erenlerden dava vekilliği yapmak isteyenler imtihtandan muaf tutularak birinci sınıf dava vekilliğine kaydedileceklerdir. İmtihan usulünün Mekteb-i Hukuk mezun verinceye kadar devam edeceği ifade edilmişse de mezun sayısının azlığı sebebiyle imtihan usulü devam etmiştir⁵².

⁵⁰ Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti'ndeki komisyonun imtihan hakkı 1881 yılında kaldırılarak Mekteb-i Hukuk'un imtihan komisyonuna verildi. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Yörük (n 47) 174-178.

⁵¹ Komisyon, derecelendirmeyi sınav sonuçlarına göre yapmıştır. Bkz. Galip Çağ ve Funda Öztürk, 'Osmanlı Devleti'nde Adli Modernleşme: Tanzimat Döneminde Dava Vekilliği (Avukatlık) ve Baronun Ortaya Çıkışı' (2021) 6 (2) VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi 547.

⁵² Demirel (n 47) 277.

Nizamnamenin “Hatime” kısmında ise söz konusu nizamnamenin yalnızca İstanbul’da Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezareti’ne bağlı nizamiye mahkemelerinde dava vekâleti icra edecek olanlara mahsus olduğu ifade edilmiştir. Fakat taşrada liyakatsiz kimselerin bu vazifeyi icra etmelerinden dolayı artan şikayetler üzerine söz konusu nizamname 7 Receb 1296 (27 Haziran 1879) “Dava Vekâleti Nizamının Vilâyâtda Dahi İcrasına Dair Adliye Nezareti’nden Vilâyât ile Müstakilen İdare Olunan Mutasarrıflıklara ve Mehakim-i Nizamiye Rüesasına Yazılan Muharrerat-ı Umumiye”⁵³ ile tüm Osmanlı ülkesine teşmil edildi⁵⁴.

Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname, esas itibariyle ülkemizde avukatlık mesleğinin kurumsallaşmasının en mühim basamaklarından biri olarak değerlendirilmiştir. Abdurrahman Adil Eren, söz konusu nizamnameyi şu sözlerle methetmiştir:

*“16 Zilhicce 1292 tarihli Mehâkim-i Nizamiye Dava Vekilleri Nizamnamesi meslek-i muhamat hakkında oldukça etraflı ve güzel ahkamı cami’dir. Kanunlara elfazıyla değil ve fakat takib ettikleri gaye ve maksad itibariyle mana vermek memleketimizde mutad olsa idi bu kanun bile hayli işe yarar ve birçok yolsuzlukların önüne geçerdi.”*⁵⁵

Ali Haydar Özkent’e göre Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname, Türk avukatlığının ve barolarının tarihinde Islahat Fermanı’ndan sonra en mühim ikinci basamağı oluşturmuştur. Öyle ki müellife göre “*milli iradenin avukatlığı yükselttiği tepeye bu basamaktan çıkmış, Türk baroları geniş hürriyet ve istiklal ufkunda yine bu nizamnamenin yarattığı kanatlarla uçabilmiştir.*” Özkent’e göre nizamnamede her ne kadar “avukat” ve “baro” gibi tabirler bulunmasa da ruh ve mana itibariyle bu tabirler karşılanmıştır ve avukatlığın bugün müstakil bir meslek olmasının hakiki müjdeleyicisi bu nizamname olmuştur. Fakat müellif; dava vekilliğinin Osmanlılara mahsus ve münhasır bir meslek olarak düzenlenmemiş olmasını, nizamnamenin “sakat tarafı” olarak nitelemiştir. Zira Dersaadet ve Mülhakatı İdare-i Zabıta ve Mülkiye ve Mehâkim-i Nizamiyesine Dair Nizamnâme’de dahi vekilin Osmanlı tebaasından olması şartı getirilmişti⁵⁶.

⁵³ Düstur, I. Tertip, C. 4, s. 716-717.; Ceride-i Mehakim, No: 3, 26 Receb 1296, s. 20-21.

⁵⁴ Demirel (n 47) 278.

⁵⁵ Abdurrahman Adil, ‘Baronun Tasfiyesi ve Bir Tarihçe’ (1340) 18 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 252.

⁵⁶ Özkent’e göre bu nizamnameyle dava vekilliğinin Osmanlı vatandaşlarına münhasır kılın(a)mamasının bazı sebepleri vardı. Evvele Tanzimat ricalinde bu mesleğin “en aziz ve şeref-

II. Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi

Osmanlı Barosu'nun Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'ye istinaden kabul etmiş olduğu ve çalışmamıza konu olan Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi, bu baronun kabul etmiş olduğu ilk dahili nizamname olması hasebiyle oldukça mühimdir. Bu dahili nizamnameye ilişkin olarak evvela umumi bilgilerin nakledilmesi, akabinde ise muhtevasının tetkik edilmesi faydalı olacaktır.

A. Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi Hakkında Umumi Bilgi

Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi'ne ilişkin olarak arşiv taramasında şimdilik yalnızca bir kayda tesadüf edilebilmiştir. 2 Zilhicce 1306 (30 Temmuz 1889) tarihli belge, Said Paşa'nın mütalaasına arz edilen "Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi unvanını havidir" başlıklı belgeye ilişkindir. Said Paşa, yapmış olduğu tetkikte bu dahili nizamnamenin kuruluşunun ve temel hükümlerinin 1291 tarihli nizamnameye dayandırıldığını; Düstur'un üçüncü cildinde 1292 tarihli Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin yer aldığını ve bu nizamnamenin dördüncü bölümünde cemiyetin vazifelerine ilişkin bazı hükümlerin bulunduğunu ifade etmiştir. Said Paşa, bu nizamname padişahın (II. Abdülhamit) tahta çıkmasından önceki bir tarihe dayandığı için ortaya çıkış sebebine ve hükümlerinin cereyanına ilişkin bir malumata sahip olmadığını belirtmiş; fakat emredilmesi halinde bu nizamnameye ilişkin kayıtların Babıali'de mevcut olması gerektiğinden bu kayıtlara müracaat ederek malumat elde edilebileceğini söylemiştir⁵⁷. Bu belge, devletin dahili nizamnamenin konuluş sebebini ve icra edilip edilmediğini tetkik ettiğini göstermektedir ki yaklaşık dokuz senelik bir belgeden devletin pek haberdar olmaması da vurgulanması gereken bir husustur.

Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi'ne bazı çalışmalarda kısaca temas edilmekle yetinilmiştir. Abdurrahman Adil, bu nizamnameden şu sözlerle takdim etmiştir:

li amme hizmetlerinden" biri olması hasebiyle resmi bir mahiyetinin bulunduğu ve bu işin yalnızca vatandaş olan memurlarca yapılabileceği kanaati hasıl olmamıştı. İkincisi ise böyle bir kanaat hasıl olsaydı bile kapitülasyonların en şiddetli olduğu bir dönemde Babıali'nin bu kuvveti bir kalemde yıkmaya gücü yetmezdi. Zira birçok yabancı avukat ülkeye gelmiş ve baro kurarak para kazanmaktaydı. Ayrıca bazı yabancılar memur sıfatıyla hükümet işlerinde çalışmaktaydı. Dolayısıyla nizamnameyi hazırlayanlar bu dönemde "vatandaşlık şartını arayamamakta mazur idiler." (Özkent (n 13) 50-51.)

⁵⁷ BOA, Y.EE., 83-22.

“1296 Temmuz’unda İstanbul dava vekilleri kendi cemiyetleri için bir nizamname-i dahili tertib ettiler. Bu zavallı nizamname-i dahili ki - Aristaki Efendi’nin “Cüzdân-ı Kavanin-i Osmaniye”sinde münderiştir-devr-i meşrutiyette nazar-ı itibara alınmadı. Bu nizamname-i dahili tarz-ı tefekkür itibariyle oldukça iyi ve etraflı bir şeydir. Hele baro ictimaat-ı resmîyesinde isbat-ı vücud etmeği mecburi kılması ve isbat-ı vücud etmeyenlere ceza-yı nakdi hükm eylemesi gibi hoş ahkamı dahi camidir. Eğer devr-i meşrutiyet bu nizamname-i dahiliyi nazar-ı dikkate almış olsa idi elli bir rey-i ekseriyet ile dokuz yüz elli altı kişilik bir cemiatin reis-i evvel ve otuz üç rey ile de reis-i sani intihab etmesi gibi garibeler hiç şübhesiz ki vücuda gelmez idi⁵⁸.”

Görüldüğü üzere söz konusu nizamnameyi metheden Abdurrahman Adil, Meşrutiyet döneminde dikkate alınmaması hasebiyle dahili nizamnameyi “zavallı” olarak nitelemiştir.

Ali Haydar Özkent ise bu dahili nizamnameden şu şekilde bahsetmiştir:

“Ecnebi Barosu’nun 1880 tarihli umumî heyet toplantısında kabul ve tasdik edilmiş olan, bir tarafı Fransızca bir tarafı Türkçe yazılı dahili nizamnamesi, üç fasıl ve yedi bab ve yetmiş maddeden mürekkeptir. Fransızcasındaki avokat’ın mukabili Dava Vekili ve Barreau’nun mukabili de Dava Vekilleri Cemiyeti diye gösterilmiştir⁵⁹.”

Görüldüğü üzere Özkent, sehven olsa gerek, bu dahili nizamnameyi ecnebi barosuna nispet etmiştir. Halbuki söz konusu ifadeleri ve devamında muhtevasının bir kısmından bahsettiği dahili nizamname, Osmanlı (İstanbul) Barosu’na aittir.

Dahili nizamnameyi kısaca zikredenlerden biri de Demirel’dir. 1876 tarihli nizamname sonrasında barosunun dahili nizamnamesini Temmuz 1880’de hazırladığını ifade eden Demirel, nizamname için Zeyl-i Lahika-yı Kavanin’e atıfta bulunmuştur⁶⁰.

Hali hazırda elimizde iki tane Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi mevcuttur. Bunlardan biri Arisdakis Kasparyan’ın Zeyl-i Lahika-yı Kavanin’inde

⁵⁸ Abdurrahman Adil (n 54) 252.

⁵⁹ Özkent (n 13) 47-49.

⁶⁰ Demirel (n 47) 287-290.; Fatmagül Demirel, ‘Osmanlı’da Dava Vekilleri Cemiyeti’nin Kuruluşu’ (2005) (16) Güncel Hukuk 60-61.

yer almaktadır⁶¹. Kasparyan'ın neşrettiği "Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi" başlıklı nizamname dört fasıl ve yedi babdan müteşekkil olup yetmiş beş maddeden ibarettir. Nizamnamenin sonunda söz konusu nizamnamenin Temmuz 1880 tarihinde Meclis-i Umumi'de kabul olunduğuna ilişkin not düşünülmüştür. Elde mevcut bulunan ikinci dahili nizamname ise Osmanlı Barosu tarafından 1881'de Türkçe⁶² ve Fransızca⁶³ olarak bir arada neşredilmiştir. Bu nizamname altı bab ve yetmiş maddeden ibarettir. Her iki kısmın sonunda baro reisi olan Rosulato'nun imzası ve cemiyetin mührü mevcuttur. Türkçe nüshanın sonunda "Sıhhati tasdik olunur fî 29 Nisan sene 297 er-Reis Rosulato" ibaresi bulunur. Miladi takvime göre nizamnamenin reis tarafından tasdik tarihi 11 Mayıs 1881'e tekabül etmektedir. Mühürde ise Latince harflerle "Barreau Ottoman 1878" ve Arabi harflerle "Vükela-yı Deavi Cemiyeti 1295" yazıları bulunmaktadır. Fransızca nüshanın sonunda ise "certifié exact: 29 Avril 1881 (S.V.) Le Président du Barreau Rosulato" yazıları ve mühür mevcuttur.

Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi'nin muhtevası, daha evvel yabancılarca kurulan baronun tüzüğüyle de kısmen benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla yabancılarca kurulan baronun tüzüğünün, bu konuda sonradan çıkarılan düzenlemeler için yol gösterici olduğu söylenebilir.

Daha evvel belirtildiği üzere elde iki farklı Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi mevcuttur. Bu nizamnameler muhteva itibarıyla hemen hemen aynı olsa da birbirinden farklı hükümler ihtiva edebilmiştir. Başlık isimleri hemen hemen birbirlerine muvafık olsa da başlık numaralandırmaları farklıdır. Yine Kasparyan'ın neşrettiği nizamnamede yetmiş beş madde mevcut iken baronun neşrettiği nüshada yetmiş madde mevcuttur. Kasparyan'ın neşrettiği nizamname, hazırlanan ilk taslak olmalıdır. Fakat sonradan birtakım değişiklikler yapılarak taslağa son şekli verilmiştir. Zira Kasparyan'ın verdiği metnin son maddesi (75. md.) "*İşbu nizamname Türkçe ve Fransızca olarak neşr ve ilan olunacak ve Adliye Nezaret-i Celilesi'ne dahi tebliğ kılınacaktır ve Dava Vekilleri Heyet-i Umumiyesi tarafından kabul olunduktan sonra dört sene mürruna kadar ahkam-ı münderecasınca bir gûna tadilat icra olunmayacaktır.*" şeklinde iken baro tarafından neşredilen metnin son maddesi (70. md.) "*Cemiyet-i Umumiye tarafından kabul ve tasdik olunup Adliye Nezaret-i*

⁶¹ Arisdakis Kasparyan, Zeyl-i Lahika-yı Kavanin yahud Mecmua-yı Lahika-yı Kavanin'in Üçüncü Cildi (Malumat Matbaası 1313) 108-126.

⁶² Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisidir (La Türki Matbaası 1297).

⁶³ *Règlement Intérieur du Barreau Ottoman* (Typographie et Lithographie du Journal La Turquie 1881).

Celilesi'ne takdim kılınan işbu nizamnamenin tarih-i neşrinden itibaren iki sene mürur etmedikçe münderecatı hakkında bir gûna tadilat icra kılınmayacaktır." şeklindedir. Dolayısıyla baro umumi cemiyeti tarafından kabul edildikten sonra baro tarafından Türkçe ve Fransızca olarak basılan metin, asıl ve son metindir. Bu sebeple çalışmanın devamında baronun dahili nizamnamesinin tahlili, bu metin üzerinden yapılacaktır. Fakat her iki metnin birbirinden ayrılan hükümlerine dipnotlarda işaret edilmesi suretiyle iki metin arasındaki farklılıkların ortaya konulmasına da gayret gösterilecektir.

B. Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi'nin Muhtevası ve Tahlili

Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi'nin muhtevası ve tahlili, baro tarafından neşredilen nizamname metnindeki planlamaya uygun şekilde yapılacaktır.

1. Dava Vekilleri Cemiyeti'nin Teşekkülü ve İntizamı

Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi'nin ilk altı maddesinde cemiyetin teşekkülü ve düzeni ele alınmıştır. Birinci maddeye göre ilk milli baromuz Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname dairesinde ve "Osmanlı Dava Vekilleri Encümeni" unvanıyla kurulmuştur. Hangi devlet tebaasından bulunursa bulunsun, dava vekili olabilmek için Adliye Nezareti'nce verilmiş ve dava vekilliğini ifa etmeye kabiliyet ve ehliyetinin bulunduğunu tasdik eden bir resmi ruhsatname alınmalıdır.

Dahili Nizamname'nin ikinci maddesine göre cemiyete kabul edilip de levhaya yazılacak olan kimseler için şu şartlar aranmıştır:

- Adliye Nezareti'ndeki komisyondan ya da Osmanlı hukuk mekteplerinden birinden verilmiş ve adli meselelerde bilgi sahibi olduğunu gösteren diplomaya sahip olmak,
- 21 yaşını tamamlamış bulunmak,
- Devlet memuru olmamak,
- Ağır bir cezadan mahkum olmamış olmak.

İkinci maddede görüldüğü üzere, dava vekili olabilmek için Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'de gösterilen "ticaretle meşgul olmamak" şartına yer verilmemiştir⁶⁴. Gereken diğer şartları haiz olup yabancı

⁶⁴ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamede bu şarta yer verilmiştir.

bir ülkede hukuk tahsili görmüş olanlar, Osmanlı hukuk mekteplerinden biri huzurunda ehliyetlerini ispat edip ellerindeki diplomayı Adliye Nezareti'ne tasdik ettikten sonra Dava Vekilleri Cemiyeti'ne dahil olabilecektir (madde 3).

Dahili nizamnameye göre cemiyet azasından sayılabilmek için her sene Mart ayında Cemiyet-i Daime tarafından düzenlenen levhada ismin yazılı olması gereklidir. Bu levhada dava vekillerinin isim ve şöhretleri, nizamnamece dahil oldukları sınıfları, ikametgahları ve memuriyet ve rütbeleri yer alacaktır. Yine bu levha cemiyete giriş tarihi ve sınıf tertibi üzerine düzenlenip Cemiyet-i Daime azalarını ve fahri azaları da muhtevidir (madde 4).

Dahili nizamname, Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'ye uygun olarak dava vekillerini üç sınıfa ayırmıştır. Buna göre birinci sınıf dava vekilleri bidayet, istinaf ve temyiz mahkemelerinde görev alabilirken; ikinci ve üçüncü sınıf dava vekilleri yalnızca bidayet ve istinaf mahkemelerinde görev alabilecektir.

Dahili nizamnamenin altıncı maddesine göre cemiyete dahil olup da memuriyet ya da yaşlılığı sebebiyle dava vekilliğini terk eden kişilere Cemiyet-i Daime'nin teklifi üzerine Cemiyet-i Umumiye tarafından fahri aza unvanı verilebilecektir. Fahri azalar herhangi bir maddi yükümlülük altında olmasa da genel kurula katılıp görüş beyan edebilir. Fakat bu kimseler müzakerelere müdahale edemezler⁶⁵.

2. Dava Vekillerinin Vazifeleri ve İmtiyazları

Dahili nizamnameye göre Dava Vekilleri Cemiyeti, Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname ahkamına ve cemiyet genel kurulunun oy çokluğuna göre idare olunacaktır. Yine genel kurul da nizam dahilinde vazife görecektir ve genel kurul tarafından muvakkaten seçilen mensup ve muvazzaf olmayan azalardan oluşan Cemiyet-i Daime, genel kurula vekâlet edecektir (madde 7).

Dahili nizamnamenin sekizinci maddesine göre cemiyet azası olan dava vekilleri, dava vekâleti mesleğine mahsus kurallara tamamen riayet etmeye ve resmi dairelere hürmet etmeye mecburdur. Ancak dava vekilleri, vicdanen haksız gördükleri davalar için müzakere ve müdafaa yapmaktan kaçınmalıdır.

⁶⁵ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnameye göre fahri azalar genel kurul toplantısına katılabilirler; ancak bu kimselerin müzakereye müdahale etme ve görüş bildirme yetkileri yoktur.

Dava vekilleri imtiyaz ve vazife bakımından eşit olup rütbe ve diploma bakımından aralarında herhangi bir hiyerarşi yoktur. Fakat kıdem ve yaş itibarıyla bazen hürmet icabı bazı öncelikler söz konusu olabilecektir (madde 9).

Cemiyete dahil olacak olan dava vekillerinin iki ücret ödemesi söz konusu edilmiştir. Bunlardan ilki bir sefere mahsusen alınacak olan duhuliye resmi (giriş aidatı), diğeri ise senelik vergidir. Senelik verginin miktarı, cemiyetin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak mart ayının ilk on beş günü içerisinde genel kurul tarafından belirlenecektir (madde 10). Senelik verginin ödemesini geciktiren dava vekilleri, bu hususun usulüne uygun bir şekilde tebliğinden itibaren dört ay⁶⁶ içerisinde ödeme yapması gerekecektir. Bu sürede ödeme yapmayan dava vekili cemiyet azalığından kendi ihtiyarıyla ayrılmış sayılacaktır. Hatta bu husus Adliye Nezareti'ne de bildirilmek suretiyle ilgili dava vekilinin ismi hususi defterden silinecektir. Ödemenin yapılmaması olağanüstü hallerden kaynaklanmışsa Cemiyet-i Daime meseleyi tetkik ve takdir edecektir (madde 11).

3. Dava Vekilleri Cemiyeti'nin Yapısı ve İşleyişi

a. Cemiyet-i Daime'nin (Yönetim Kurulu) Yapısı ve İşleyişi

Dahili nizamnamede Cemiyet-i Daime'nin Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname hükümlerine muvafık bir şekilde düzenlendiği görülmektedir. Buna göre Cemiyet-i Daime bir reis-i evvel (birinci başkan) ve bir reis-i sani⁶⁷ (ikinci başkan) ile dört azadan mürekkeptir. Cemiyet-i Daime, Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin 31., 32. ve 33. maddeleri hükmünce her sene Mart ayının ilk on beş gününde genel kurulca seçilecektir.

⁶⁶ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamede bu sürenin bir ay olarak belirlendiği görülmektedir.

⁶⁷ Barolarda riyaset-i sani (ikinci başkanlık) şeklinde bir makamın alışagelmış bir hal olmadığını ifade eden Abdurrahman Adil, 1292 tarihli nizamname ile ihdas edilen bu makamın devr-i Tanzimat'ın bir esası olduğunu söylemektedir. Ona göre bu devirde biri Müslüman biri de gayrimüslim iki reisin bulundurulması lüzumu görülmüş ve riyaset-i saniye bu sebeple ihdas edilmiştir. Dolayısıyla ona göre "Cumhuriyet idare-i devr-i tanzimata hatime demek olduğundan riyaset-i saniye hükmen ve tarihen mülğadır." Bu kanaatinin devamında ilk reis-i saniye ilişkin şu bilgileri nakletmiştir: "İstanbul Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Cemiyeti'nde ilk reis-i evvel Meryem Kuli, ilk reis-i sani Şehri Efendilerdir. Şehri Efendi merhum heyet-i daime azasından bir zatı istishab ederek mehakimde müdafaatın ne yolda cereyan eylediğini, hükmanın avukatlara ve avukatların hükkam ile refikaya ne suretle muamele etmekte olduğunu teftiş ve tefahhus eder ve yolsuzluk vukuunda müdahale eyler idi." (Abdurrahman Adil, 'Bir Vak'a-yı Nâgeh-zuhûr' (1341) 12 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 9-13.)

Reis-i sani ile reis-i evvel genel kurulun gizli ve salt çoğunluk oyuyla ayrı ayrı seçilir. İlk iki oylamada netice elde edilemezse en çok oy alan iki kişi için kura düzenlenir⁶⁸. Yine eşitlik çıkması halinde adaylardan yaşça en büyük olanı tercih edilir (madde 13). Diğer dört aza ise gizli ve salt çoğunluk oyuyla seçilecektir. Salt çoğunluk elde edilmezse nispi çoğunluk oyuyla seçim tamamlanacaktır (madde 14). Cemiyet-i Daime azalarının görev süresi, Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamnamesi'nde gösterilmiştir. Cemiyet Daime azalarından birinin ölümü, istifası ya da levhadan çıkması halinde kalan süresini tamamlamak üzere yerine bir başkası seçilecektir (madde 16).

Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamnamesi'nin 35. maddesine göre cemiyet heyeti seçildikten sonra kendi içlerinden birini katip ve sandık emini olmak üzere oy çokluğuyla tayin etmeliydi. Dahili nizamnamenin 17. maddesine göre ise sandıkkâr (sandık emini/veznedar/sayman), cemiyetin hesap ve yazı işlerini yerine getirmek üzere cemiyet azaları arasından oy çokluğu ile tayin edilir. Gereği halinde ise yazı işlerini yerine getirmek üzere maaşlı bir katip istihdam edilir.

Cemiyet-i Daime'nin nerede ve hangi gün ve saatte toplanacağı cemiyetçe ya da cemiyetin verdiği ruhsat ile riyaset tarafından belirlenir. Cemiyetçe karar verildiğinde ya da gerektiğinde riyasetçe davet edildiğinde Cemiyet-i Daime olağanüstü olarak toplanır (madde 18).

Cemiyet-i Daime, azalarının çoğunluğu hazır olmadan toplantıya başlamaz. Kararlar ise oy çokluğu ile alınır. Oyların eşit çıkması halinde reisin tarafı tercih edilir (madde 19). Üç defa riyaset tarafından davet edilip de meşru bir sebep olmadan toplantıya katılmayan aza istifa etmiş sayılır ve hemen yerine başka bir azanın seçilmesine başlanır (madde 20)⁶⁹.

b. Cemiyet-i Daime'nin Vazifeleri

Dahili nizamnamenin 20. maddesinde Cemiyet-i Daime'nin on iki adet görevi şu şekilde sayılmıştır:

- Dava Vekilleri Heyeti'nin itibarını ve menfaatlerine korumak.

⁶⁸ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamede ilk iki oylamadan sonra nispi çoğunluğun kafi olacağı belirtilmiştir. Burada üçüncü oylamaya en çok oy alan iki adayın katılmasından bahsedilmemiştir.

⁶⁹ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamede bu hükme yer verilmemiştir.

- Dava vekâleti mesleğinin esasları olan dürüstlük ve tarafsızlık kaidelerine muhafaza etmek.
- Heyete ait tüm araç gereç ve malları idare etmek.
- Dava vekilleri hakkında hükümetçe ortaya çıkan sorunlar için arabulucu olmak ve bu hususta Adliye Nezareti ile muhabere etmek.
- Dava vekâleti mesleğinin mevzuat hükümlerine muvafık bir şekilde ifa edilmesine nezaret etmek.
- Sınıf, itibar ve haysiyetlerinden dolayı dava vekilleri arasında ortaya çıkan ihtilafları çözmek ve mümkün olmadığı takdirde yalnızca görüş bildirmek.
- Dava vekillerinin vekâlet ücretlerinden dolayı ortaya çıkan dava ve sorunların çözümü için gerekli malumatı tafsilen beyan etmek.
- Cemiyet-i Daime'nin konularını müzakere etmek, genel kurula sunulacak meseleleri incelemek, genel kurul tarafından verilen kararları icra etmek, fahri sandıkkar ve katibi seçip bunların hesaplarını incelemek ve denetlemek.
- Bulundukları hal ve icaba göre mesleği icra edenlere yardımcı olmak ve gerektiğinde ilgili makamlar nezdinde aracılık etmek.
- Heyetin beş azasından mürekkep olan bir Cemiyet-i Muavene-i Hukukiye teşkil etmek.
- Levhaya kaydolmak isteyen dava vekilleri hakkında karar vermek.
- Her sene bütçenin tanziminde meydana gelen değişiklikleri, zorlukları ve hataları halletmek.

c. Dava Vekilleri Cemiyeti'nin Disiplin İşlemleri

Dahili nizamnamenin 22-29. maddelerinde, Dava Vekilleri Cemiyeti'nin disiplinine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Disiplin cezaları, Cemiyet-i Daime tarafından verilmektedir. 22. maddeye göre cemiyetin her bir ferdi haysiyetlerini zedeleyecek işlerden kaçınmalıdır. Gerek mesleklerinin ifasında gerekse meslektaşlarıyla münasebetlerinde kusurda bulunanlar hakkında Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamnamesi'nin 39. ve 40. maddelerine göre işlem yapılacaktır. Hakkında şikayet bulunan dava vekili dinlenmedikçe ya da kendisine sekiz gün mühlet tanınarak davet edilmedikçe hakkında herhangi bir müeyyide tatbik edilmeyecektir (madde 23). Disiplin cezasına ilişkin karar-

lar, toplantıya katılanların salt çoğunluğu oyuyla verilebilir. Oyların eşitliği, “tebrie-yi zimmet” (aklanma/beraat) manasına gelir⁷⁰. Toplantıda ikiden fazla görüş ortaya çıkıp da nispi çoğunluk beraat kararı verme eğiliminde değilse cezanın ağırlaşmasına taraftar olanlar, cezanın hafifletilmesine taraftar olanlara uymaya mecbur olacak ve bu şekilde çoğunluk sağlanacaktır. Ayrıca heyetin verdiği tüm disiplin cezaları gerekçesiyle birlikte verilecektir. Oyların eşitliği halinde verilen beraat kararlarında gerekçeye lüzum yoktur (madde 24).

Cemiyet-i Daime azalarından biri hakkında şikayette bulunulup da bu iddia oy birliğiyle reddedilirse müşteki bu karar aleyhine Cemiyet-i Daime huzurunda şikayetini istinaf edebilir (madde 25). Yine levhadan muvakkaten kaldırılan⁷¹ ya da isminin defterden silinmesine⁷² karar verilen dava vekili, bu kararı genel kurul huzurunda istinaf edebilir (madde 26). Kendisine ceza verilen dava vekili karar kendisine toplantıda tefhim edilmişse bu tarihten, gıyabında karar verilmişse kararın kendisine yazılı olarak tebliğinden itibaren on gün içinde karar aleyhine istinafa gidebilir. Ayrıca gıyaben ceza verilen dava vekili, kararın yazılı tebliğinden itibaren on gün içinde Cemiyet-i Daime’ye hüküm itirazında bulunabilir (madde 27.) 25, 26 ve 27. maddeleri hükmünce genel kurul, mahkum olan dava vekilinin istinafta bulunacağını ihbar ettiği ya da istinafta bulunduğu tarihten itibaren en geç yirmi bir gün içinde toplanacaktır. Toplantı tarihi başvurucuya en az sekiz gün önce de bildirilmelidir (madde 28). Genel kurul, bu şikayetleri yeniden tetkik edip gizli oy ile Cemiyet-i Daime’nin vermiş olduğu kararı ağırlaştırabilir ya da hafifletebilir (madde 29).

⁷⁰ Lahika-yı Kavanin’de yer alan dahili nizamnamenin 26. maddesine göre beraat etmesi ittifak oyuyla kararlaştırılmamış olan dava vekilleri hakkında cezalandırılmasına yönelik oy kullanan Cemiyet-i Daime azaları, meselenin genel kurula taşınmasını isteyebilirler. Bu durumda söz konusu azaların isimleri de gizli tutulacaktır.

⁷¹ Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamnamesi’nin kırkinci maddesine göre Dava Vekilleri Cemiyeti, dava vekili hakkındaki şikayeti görevden uzaklaştırılmasını gerektirecek nitelikte bulursa sebeplerini ve görevden uzaklaştırma süresini içeren bir mazbata ile Divan-ı Ahkam-ı Adliye’ye müracaat etmeliydi. Görüldüğü üzere bu nizamnameye göre Dava Vekilleri Cemiyeti’nin doğrudan bir dava vekilini görevden uzaklaştırma yetkisi bulunmamaktadır. Fakat dahili nizamnameye göre Cemiyet-i Daime bu kararı verebilmektedir. Cemiyetçe neşredilen dahili nizamnamede görevden muvakkaten uzaklaştırmaya ilişkin azami bir süre belirtilmemişse de Lahika-yı Kavanin’de yer alan dahili nizamnamenin 23. maddesinde bu süre azami bir sene olarak belirlenmiştir.

⁷² Lahika-yı Kavanin’de yer alan dahili nizamnamenin 23. maddesine göre kişiyi dava vekâleti silkinden çıkarma, Adliye Nezareti’yle ittifak edilmesiyle söz konusu olacaktır.

d. Dava Vekilleri Cemiyeti'nin Reisi (Başkanı)

Dava Vekilleri Cemiyeti reisinin (Cemiyet-i Daime'nin reis-i evveli) vazifeleri dahili nizamnamenin 30-32. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Reisin başlıca vazifeleri genel kurul toplantılarına riyaset etmek, dava vekillerinin harici işlerine vekâlet etmek, ilmi münakaşalar için teşkil olunacak heyetlere riyaset edip buradaki müzakereleri idare ve koordine etmek, yapılan iş ve işlemlerin mahsus nizamname hükümlerine göre tatbiki ve bu hususlara nezaret etmek ve nizamname hükümlerinin tamamen icrasına gayret etmektir (madde 30). Reis, gerek genel kurul gerekse Cemiyet-i Daime tarafından kendisine mezuniyet verilen harcamaları yapabilir. Cemiyet-i Daime tutanaklarını diğer azalarla beraber imzalar ve Cemiyet-i Daime raportörleri ile hususi durumlarda resmen talep edilen müdafaa vekillerini tayin eder (madde 31). Reis ayrıca bir dava vekili hakkında gerek meslektaşlarından gerekse de hariçten birileri tarafından yapılan şikayetleri Cemiyet-i Daime ile genel kurula takdim etmek üzere kabul ederek lazım gelen tetkikatı yaptıktan sonra fakir halde bulunan şikayetçilerin davalarını Cemiyet-i Muavene-i Hukukiye'ye havale eder (madde 32).

e. Fahri Ser-Katib-i Sandıkkar (Veznedar/Sayman)

Fahri ser-katib-i sandıkkar, cemiyette hem katiplik hem de veznedarlık/saymanlık vazifelerini üstlenmiştir. Katip sıfatıyla Cemiyet-i Daime ve Umumiye'nin tutanaklarının tanzimine nezaret etmek, heyet efradına ait tebligatı cemiyet ya da riyaset tarafından vekâleten icra etmek⁷³, heyetin evrak ve kitaplarını muhafaza etmek ve genel kurul toplantılarında oyların⁷⁴ muayenesinde

⁷³ “Dava Vekilleri Cemiyeti'nin müddet-i memuriyetleri münkaziye olmuş olan reis-i evvel ve sanisi ile iki azanın yerlerine diğerlerinin intihab ve tayini zımında çend defa cemiyet-i umumiye tecemmu' eylemiş ise de bir netice hasıl olmamasının başlıca sebebi olunan davete icabet edilmemesi olup intihabat-ı vakıanın teshili ve Cemiyet-i Umumiye inikadından sarf-ı nazar edilmesi zımında son defa inikad eylemiş olan Cemiyet-i Umumiye'nin kararıyla efrad-ı heyetten üç zat tayin kılınarak bunlar Dersaadet'te mevcut dava vekillerinin her birine ayrı ayrı bi'l-müracaa ârâ-yı hafiyelerini mazrufen ve memhuren ahz eyleyerek mecmuunu ba-raportu taraf-ı acizaneme irsal eylemiş olduklarından yine Cemiyet-i Umumiye-i mezkure kararına tevfikân efrad-ı heyetten birkaç zatı davet birle mezkur kuraların küşad ve neticesinin lazım gelenlere bildirilmesi memuriyetiyle muvaz-zaf bulmuş isem de bu defa şehri-i Temmuz'un ikinci Cuma günü mezkur kuralar küşad olunacağından rüfeka efendilerden arzu edenlerin yevm-i mezkurde saat tam üçte Galata'da Perşembe Pazarı'nda Ticaret Hanı'nda hazır bulunmaları ve şayet işbu davete kimse icabet etmeyecek olur ise dahi rüfeka efendilerden hazır birkaç zatı davet edip derhal anlar huzurunda mezkur kuraların küşad edileceği malumları olmak üzere dava vekilleri efendilerine ilan olunur. Katib ve Emin-i Sandık-ı Fahri Ohannes.” (Vakit, No: 2399, 24 Şaban 1299, s. 2.)

⁷⁴ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamenin 34. maddesinde, genel kurulda verilen gizli oyların muayenesinde hazır bulunmasından bahsedilmiştir.

hazır bulunmak vazifelerini icra etmektedir (madde 33). Veznedar/sayman sıfatıyla ise levhaya kayıt için verilen giriş ücretini ve genel kurul tarafından tayin edilen senelik ücretini tahsil eder. Yine başkanlıkça sarfı kararlaştırılan masrafların toplamını, nezdinde mevcut bulunan paralardan öder (madde 34). Fahri ser-katib-i sandıkkarın gıyabı ve hastalığı halinde vazifelerini reis-i sani yerine getirir (madde 35).

4. Cemiyet-i Muavene-i Hukukiye (Hukuki Yardım Cemiyeti)

Osmanlı Devleti'nde adli yardıma ilişkin ilk düzenleme, Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname ile getirilmiştir⁷⁵. Bu nizamnamenin 37. maddesi ile fakir durumda olan dava taraflarının Dava Vekilleri Cemiyeti'ne müracaatı halinde kendilerine ücretsiz şekilde yardımcı olunması vazifesi yüklenmişti. Yine 38. maddede bu halde bulunan kimselerin vaziyetlerinin ve taleplerinin tetkikinin, munasip kimselerden oluşan heyete havale edilmesi istenmişti⁷⁶.

Dahili nizamnamenin 36-39. maddeleri Cemiyet-i Muavene-i Hukukiye'yi⁷⁷ düzenlemiştir. 36. maddeye göre resmi makamlarca yardıma muhtaç olduğu tespit edilen kimselerin bu vaziyetleri ayrıca Cemiyet-i Daime tarafından tahkik ve tetkik edildikten sonra kendilerine ücretsiz bir şekilde vekâlet edilecektir⁷⁸. Bu cemiyet, levhaya kayıtlı dava vekilleri arasından seçilecek olan beş azadan

⁷⁵ Osmanlı Devleti'nde adli yardım müessesesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Fatmagül Demirel, 'Osmanlı Hukuk Sisteminde Adli Yardım Kurumu' (2011) (29) OTAM 83-91.

⁷⁶ Cemiyet tarafından Tercüman-ı Hakikat gazetesine verilen bir ilan üzerine yardım komisyonunun 1885 senesinde kurulduğu anlaşılmaktadır: "Dava Vekilleri Nizamnamesi'nin otuz sekizinci maddesi ahkamına tevfikân dava ashabından fakirü'l-hâl olanların teshil ve tedkik-i mesalihi zımnında Dava Vekilleri Cemiyeti canibinden Dersaadet'te mütemekkin ruhsatname-i resmiyeyi haiz vekillerden mürekkeb olmak üzere müceddeden bir Heyet-i Muavene-i Hukukiye teşkil kılınmış olmağla heyet-i mezkure işbu tarihten itibaren şimdilik on beş günde bir kere Cuma sabahları saat ikiden beşe kadar Dava Vekilleri Cemiyet-i Daimesi'nin Galata'da Yıldız Hanı'nda kain on iki numarolu odasında tecemmu' edeceği gibi oda-yı mezkur pazardan maada her gün saat ikiden beşe kadar açık bulunduğu ve Çarşamba sabahları dahi Cemiyet-i Daime akd-ı ictimâ' ederek ashab-ı mesalihi kabul edeceği malum olmak üzere lütfen gazete-i muteberinizde derc olunması iltimas olunur." (Tercüman-ı Hakikat, No: 2160, 8 Eylül 1885, s. 5.)

⁷⁷ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamede bu müessese "Cemiyet-i Müşavere-i Hukukiye" namıyla düzenlenmiştir.

⁷⁸ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnameye göre Cemiyet-i Müşavere-i Hukukiye, "cemiyet-i ruhaniye ve hükümet-i mülkiye tarafından veyahud haddizatında layık ve muhtaç-ı iane olduğu haber verilen eşhas canibinden vukubulan taleb üzerine her vakit meccanen icra-yı müşaveret etmeye mecburdur."

mürekkep olup Cemiyet-i Daime tarafından atama yapılır. Azaların görev süresi altı aydır. Bu sürenin dolmasından sonra iki sene geçmedikçe yeniden cemiyete seçilemezler (madde 37).

Cemiyet-i Muavene-i Hukukiye, hukuki ya da cezai⁷⁹ bir meseleden dolayı birine ücretsiz bir şekilde vekâlet edilmesi gerektiğinde vazifeye yeni başlamış bir dava vekilini, mühim bir meselede ise levhada ismi bulunan dava vekillerinden birini tayin edecektir.⁸⁰ Ayrıca cemiyet reisi, bu halde bulunanların muhakeme masrafları ve diğer masraflardan muaf olunması için ilgilere mercilere müracaat edecektir (madde 38). Cemiyetçe bu amaç için tayin edilen dava vekili bu görevi yapmaktan kaçınmaz. Vazifeden kaçınması halinde Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin 39. maddesinde gösterilen müeyyidelere maruz kalacaktır. Fakat vazifeyi ifa etmemesinin meşru bir sebebe dayandığını Cemiyet-i Daime huzurunda ispat ederse kendisine ceza verilmeyecektir (madde 39).

Cemiyetçe neşredilen dahili nizamnamede ücretsiz bir şekilde vekâlet edilen kimselerden herhangi bir ücret talep edilip edilmemesine ilişkin bir düzenleme yoktur. Fakat Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamenin 43. maddesine göre resmen müdafî tayin edilen dava vekili, vazifesini icra etmesinden sonra Cemiyet-i Daime'den izin almaksızın yardımda bulunduğu kimselerden herhangi bir para ya da değerli bir şey almayacaktır.

5. Cemiyet-i Umumiye'nin (Genel Kurul'un) Vazifeleri ve Teşekkülü

Cemiyetin genel kurulunun vazifeleri, dahili nizamnamenin 40-65. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Genel kurulun başlıca vazifeleri; cemiyete ait konuların müzakere edilerek karara bağlanması, idareye ilişkin her türlü tedbirin memurlara işaret ve tavsiyesi, levhaya kayıtlı dava vekillerinin senelik aidatlarının tayini, cemiyetin mali işlerinin düzenlenmesi, tetkiki ve tasdiki ile gerektiğinde Cemiyet-i Daime tarafından verilen kararların tetkikidir (madde 40).

Genel kurul, dava vekillerine mahsus defterde ismi bulunup da İstanbul'da mukim tüm dava vekillerinden oluşmaktadır. Genel kurulun görüşmelere baş-

⁷⁹ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamenin 40. maddesine göre müddeiumumi tarafından hakkında dava açılan ya da tutuklanan kimseler için her ne zaman istenilirse cemiyetçe bir müdafî tayin edilecektir. Fakat bu kimselerin ziyade halde fakir ve zaruret halinde oldukları sahih belgelerle ortaya konulmalıdır.

⁸⁰ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamede ücretsiz vekâlet etme, yalnızca yeni başlayan dava vekillerine ihale edilmiştir.

layabilmesi ve kararlarının geçerli olabilmesi için üye tamsayısının salt çoğunluğuyla toplanması gerekir. İlk davette hazır bulunan aza sayısı yarıdan az olursa ikinci davet sonrasında hazır bulunanlarla -sayıları yarıdan az olsa dahi- toplantıya başlanabilir ve geçerli kararlar alabilir. Fakat bunun için yalnızca ilk davette söz konusu olan konuların müzakere edilmesi ve kararların toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla alınması gerekir (madde 41).

Genel kurula reis-i evvel başkanlık eder. Reis-i evvelin yokluğunda reis-i sani, onun yokluğunda ise Cemiyet-i Daime azası birinci sınıf dava vekillerinden yaşça en büyüğü genel kurula başkanlık eder (madde 42).

Genel kurul, şu şartların varlığı halinde zorunlu olarak toplanır:

- En az yirmi dava vekili tarafından Cemiyet-i Daime'ye imzalı ve yazılı teklif verilmesi,
- Cemiyet-i Daime'ce verilen bir kararın istinaf edilmesi,
- Her sene mart ayının ilk on beşinde.

Son şart sebebiyle toplanan genel kurul; Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'nin 32. ve 33. maddeleri hükmünce Cemiyet-i Daime azalarının kısmen değiştirilmesi ya da tamamen yenilenmesi, geçmiş senenin mali hesaplarının tetkiki ile reis tarafından seçilmesinin ikinci senesinin başlangıcında irat edeceği nutka (konuşmaya) münhasır olacaktır (madde 43). Müstesna haller ya da büyük menfaatleri gerektiren meselelerin ortaya çıkması halinde Cemiyet-i Daime, genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırabilir (madde 44).

Genel kurul toplandığında fahri ser-katib-i sandıkkar, önceki toplantının tutanaklarını okuyarak halihazırda yapılan müzakerelerin zaptına nezaret ve dikkat eder (madde 45). Önceki toplantının genel kurulca kabul edilen zabıtnamesi toplantıyı idare eden reis ile Cemiyet-i Daime azası tarafından imzalanır (madde 46). Daha sonra riyaset tarafından genel kurula ilişkin tebligatlar icra edilir. Dava vekillerinin genel menfaatlerine ilişkin düzenlenen layihalar azaların dikkatine sunulur ve icabı halinde her toplantıda müzakere edilecek olan konular reis tarafından açıklanır (madde 47).

Genel kurul toplantısında reisten izin alınmadıkça azaların konuşma yetkileri yoktur. Konuşma yapmak isteyen dava vekillerinin isimleri katip tarafından sıralı şekilde bir deftere kaydedilir (madde 48). Müzakereler esnasında konuşma yapanlar defterdeki sıraya göre söz alır ve leh ve aleyhe yapılacak konuşma-

lar da dönüşümlü bir şekilde yapılır. Genel kurulun takdirine arz edilen layihaları müzakereye açmak ve takdim etmekle görevlendirilen raportörler bu kurallara tabi olmayıp her vakit konuşma için izin alabilir (madde 49).

Genel kurulda konuşma izni alan azanın müzakere edilen konuların dışına çıkması yasaktır. Bu kuralın ihlali halinde söz konusu aza reis tarafından ihtar edilir. Bu ihlal tekerrür eder ve ikinci ihtar rağmen ihlale son verilmezse konuşmacının o günkü toplantıda söz konusu madde üzerinde konuşmaktan men edilmesi reis tarafından genel kurula teklif edilir. Bu teklif, müzakere edilmeksizin ayağa kalkmak ya da oturarak el kaldırmak suretiyle oylamaya sunulur (madde 50).

Müzakereler esnasında gürültü çıkarmak ve hakaret etmek gibi görüşmelerin düzenli bir şekilde sürdürülmesine mani olan hal ve hareketlerde bulunmak yasaktır. Genel kurulda bu yolda fiillerin mevcudiyeti halinde 50. maddede işaret edildiği şekilde ihtar yoluna gidilir. Gerekirse bu nevi hal ve hareketlerde bulunan aza, reisin emriyle en az altı ay ve en fazla bir sene müddetle genel kurul toplantılarına katılma hakkından mahrum bırakılır (madde 51)⁸¹. Söz konusu aza karara itaat edip aklanma talebinde bulunursa reis tarafından kendisine derhal konuşma izni verilir (madde 52).

50. madde sebebiyle müzakere esnasında disiplin cezası alan dava vekili, müzakerelerin bitmesinden sonra gerek bizzat gerekse başka birini vekil tayin ederek aklanma talebinde bulunabilir ve müdafaa yapabilir (madde 53). Yine nizamnamenin 51. maddesi sebebiyle ceza alan dava vekilinin ileri sürdüğü gerekçeler aklanması için kafi görülmezse verilen karar tasdik edilerek zabıt defterine kaydedilir (madde 54).

Müzakereler sonunda reis, toplantının sona ermesi hususunu genel kurula bildirir. Bu esnada yalnızca toplantının sona ermesine muhalif olanlara konuşma izni verilir (madde 55). Müzakerelerin sona ermesi için çoğunluğun görüşüne başvurulur. Reis çoğunluğun sağlanmadığından şüphe ederse ikinci defa oylamaya gidilir. İkinci oylamada da bir netice elde edilmezse müzakerelere devam edilir (madde 56). Toplantıya son verilmesine oy çokluğuyla karar verildikten sonra meselenin lehine ya da aleyhine konuşma yapmak için kimseye

⁸¹ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamenin 55. maddesinde genel kurul toplantılarına katılma hakkından mahrumiyet için en az bir ve en fazla iki senelik müddet öngörülmüştür. Hatta lüzumu halinde bu fiilleri icra eden azalar hakkında Cemiyet-i Daime tarafından nizamnamede düzenlenen disiplin cezaları da tatbik edilecektir.

izin verilmez. Fakat meselenin oylamaya sunulması kararına karşı görüş beyan etmek isteyenlere izin verilir (madde 57).

Gizli oy evrakının tetkiki, cemiyetçe seçilen iki aza marifetiyle fahri serkatib-i sandıkkarın nezaretinde yapılarak neticesi reis tarafından meclise bildirilir (madde 58).

Müzakereler esnasında fazla gürültü meydana gelir ve reis de bunu engelleyemezse müzakereleri tatil edeceği ikazında bulunur. Buna rağmen sükût edilmezse toplantının sekiz gün sonraya ertelendiğini bildirir (madde 59)⁸².

Genel kurulda alınan kabul veya ret kararları oy çokluğuna göre verilir. Yapılan oylamalar ise işaret-i mahsusayla (özel işaretle), tayin-i esamiyle (isim belirleme/açık oylama) ve gizli oy ile yapılır. Gizli oylamaya, talep edilmesi halinde başvurulur. İşaretle oylama ise ayağa kalkmak ya da el kaldırmak suretiyle gerçekleştirilir (madde 60).

Genel kurul, mühim konu ve tasarıları görüştüğü esnada bunların daha hızlı tetkik edilmesini temin etmek üzere icabına göre üç ya da beş kişiden mürekkep bir komisyon tayin edebilir (madde 61). Bu komisyon azaları, aday listesine göre nispi çoğunluk oyuyla seçilir. Komisyon, kendisine havale edilen konuları tetkik ettikten sonra bir mazbata düzenleyerek genel kurula takdim eder (madde 62)⁸³.

Dahili nizamnamenin 63. maddesine göre İstanbul'da mukim dava vekilleri geçerli bir mazeretleri bulunmadıkça ve reise önceden yazılı bilgi verilmedikçe genel kurulun mecburi olarak yapılan toplantılarına katılmak zorundadır. Aksi halde cemiyet sandığına bir beyaz mecidiye para cezası ödeyeceklerdir.⁸⁴ Azalardan toplantıya katılmayanların bilinmesini sağlamak üzere toplantıda hazır bulunanlar mahsus defteri imzalayacaktır (madde 64)

⁸² Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamenin 64. maddesine göre reis, ilk ikaz üzerine sükût hasıl olmazsa müzakerelere yarım saat ara verir. Bu aradan sonra yapılan toplantıda da gürültü devam ederse o zaman toplantıyı sekiz gün sonrasına erteler.

⁸³ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamenin 67. maddesine göre bu komisyon azalarının seçiminde gizli oya başvurulur. Yine burada yer alan nizamnamenin 68. maddesinde, komisyona seçilen azaların bu vazifeye seçilmeleri halinde vazifelerini icra etmeye mani meşru bir mazeretleri olmadıkça vazifelerini genel kurul huzurunda ifa etmekle yükümlüdür. Aksi halde yerlerine derhal başkası seçilecektir.

⁸⁴ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamenin 69. maddesine göre ödenecek olan bu para cezası Dava Vekilleri Heyeti'ne mahsustur. Bu para ise Cemiyet-i Daim'e'nin nezaretinde bulunan kütüphaneye konulmak üzere hukuk kitaplarının satın alınmasına harcanacaktır.

Genel kurul, güvensizlik oyuyla Cemiyet-i Daime reisini azledebilir. Fakat bu seçimin geçerli olabilmesi için İstanbul'da mukim dava vekillerinin en az dörtte üçünün toplantıda hazır bulunması gerekir (madde 65)⁸⁵.

6. Tasarı Tetkik Komisyonu

Daha evvel de bahsedildiği üzere, heyetin görüştüğü mühim konu ve tasarıları tetkik etmek üzere lüzumu halinde üç ya da beş kişiden oluşan bir komisyon kurulabilirdi. "Levaihi Tedkike Memur Komisyon" adı verilen bu komisyon, bir araya geldikleri ilk toplantıda içlerinden bir reis ile bir katip seçer. Ayrıca komisyon müzakerelerinin neticelerini genel kurula arz etmek üzere bir de raportör tayin ederler. Komisyonca yapılan her toplantı tutanağında hazır bulunan azaların isimleri kaydedilir. Komisyonun müzakere edeceği konulara ilişkin evraklar Cemiyet-i Daime reisi tarafından komisyona gönderilir. Bu evraklar ile komisyonca yapılan müzakerelere ilişkin evraklar cemiyet evrakları arasında saklanır. Herhangi bir konu üzerine komisyonca hazırlanan rapor, o madde ya da teklifin genel kurulda görüşülmesi için kararlaştırılan tarihten en az sekiz gün önce riyasete teslim edilmelidir (madde 66-69).

Sonuç

Tanzimat döneminde mahkeme teşkilatında yapılan yenilikler neticesinde nizamiye mahkemeleri kurulmuş ve bu mahkemelerde müddeiumumilik (savcılık) gibi bazı yeni müesseseler vücuda getirilmiştir. Fransa örnek alınarak vücuda getirilen bu yeni mahkeme teşkilatında avukatlık müessesesi de bir ihtiyaç halini almıştır. Fakat klasik dönemde menfi bir mana çağrıştıran avukatlık mesleğinin müstakil bir meslek olarak ortaya çıkışı belli bir zaman gerektirmiştir. Her şeyden önce Avrupa'dan iktibas yoluyla alınan kanunlara ve oluşan yeni hukuk sistemine vakıf kimselerin yetişmesi zaman almıştır.

Osmanlı Devleti'nde avukatlık mesleğinin müstakil bir meslek olarak ortaya çıkmasında ve gelişmesinde yabancı ve gayrimüslim avukatların mühim bir rolü olmuştur. Nitekim ilk baro yabancılar tarafından kurulmuş ve bu baronun yapısı ve işleyişine yönelik düzenlemeler milli baronun teşekkülünde mühim bir tecrübe ve numune oluşturmuştur. Aynı zamanda teşekkül eden ilk milli baroda gayrimüslim üyeler çoğunlukta olmuş ve baroya uzun bir süre gayrimüslim üyeler başkanlık etmiştir.

⁸⁵ Lahika-yı Kavanin'de yer alan dahili nizamnamede bu hususa ilişkin herhangi bir düzenleme mevcut değildir.

1876 tarihli Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname, Türk avukatlık tarihi için mühim bir milattır. Zira bu nizamname ile avukatlık mesleği muayyen bir düzene kavuşmuş ve avukatlık meslek örgütü olan baroların tesisinin önü açılmıştır. Nitekim 5 Nisan 1878’de toplanan Osmanlı (İstanbul) Barosu, 63 üyesi ile ilk milli baro unvanına sahip olmuştur. 1880 yılında 105 üyeye ulaşan İstanbul Barosu, bugün dünyanın üye sayısı en fazla olan baro konumundadır.

1876 tarihli Mehakim-i Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname tabii olarak baro müessesesini etraflı bir şekilde düzenlememiştir. Baro idaresinin oluşmasına ilişkin bazı ana hatları ortaya koyan bu metnin eksik tarafı, 1880-1881 senesinde Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi ile tamamlanmıştır. Lahika-yı Kavanin’de, dahili nizamnamenin Temmuz 1880’de genel kurul tarafından kabul edildiği ifade edilmiştir. Fakat daha sonra dahili nizamname, genel kurulda kabul edilen nizamnameye mutabık olarak 1881 senesinde Türkçe ve Fransızca olarak neşredilmiştir. Bu sırada metinde birtakım değişiklikler de yapılmıştır.

Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi, Osmanlı Barosu’nun idari yapısını ve işleyişini ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Böylece Osmanlı Barosu’nun yapısı ve işleyişi bizzat baro üyeleri tarafından düzenlenerek mesleğin bağımsızlığı da dolaylı bir şekilde ortaya konulmuştur.

Osmanlı Devleti’nin son döneminin ve cumhuriyet döneminin önemli avukatlarından biri olan Abdurrahman Adil, Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi’ni, meşrutiyet döneminde nazara alınmadığından bahisle “zavallı” olarak nitelemiştir. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinin canlı şahitlerinden biri olan Abdurrahman Adil’in sözlerindeki haklılığı, dahili nizamnamenin kabulü ve sonrasında kendisine pek fazla atıf yapılmamasıyla aşikar olmaktadır. Gerçekten de bugüne kadar konu üzerinde yazılan eserlerin pek azında dahili nizamnameden bahsedilmektedir. Baro tarafından basına verilen ilanlarda bile dahili nizamnameye atıfta bulunulmamıştır. Arşiv kayıtlarında ise dahili nizamnameden bahseden tek bir belgeye ulaşılmıştır ki bu belgeden, devletin dahili nizamname hususunda pek de bilgi sahibi olmadığı anlaşılmaktadır.

Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi’nin itibar görmemesinin birkaç nedeninden bahsedilebilir. Hukuk Mektebi’nin geç denilebilecek bir tarihte tedrisata başlaması ve tabii olarak sınırlı sayıda mezun verebilmesi, ülkenin hukukçu ihtiyacını uzunca bir süre karşılamaya yetmemiştir. Dolayısıyla bu dönemde mesleğin ve meslek örgütünün ehemmiyetini anlayabilecek mütehassıs

hukukçuların azlığı, adliye teşkilatının en mühim problemlerinden biridir. Böylece yeni tesis edilen bu müessesenin ehemmiyetinin ve üyeleri üzerindeki tesirinin anlaşılması zaman almıştır. Gerçekten de cemiyet reisinin seçimi gibi mühim bir meselede bile genel kurula rağbet gösterilmemiştir. Diğer taraftan dahili nizamnamenin itibar görmemesinin başka bir sebebi de hükümet ile baro arasındaki çekişmeler olabilir. Nitekim Abdurrahman Adil, bu yönde birtakım iddialarda bulunmuştur.

Dava vekillerinin mesleklerini bağımsız olarak icra etmeleri ve hakeza dava vekillerinin meslek örgütleri olan baroların hususi ve bağımsız bir müessese olması hasebiyle devlet arşivinde barolara dair çok fazla kayıt bulunmadığını ifade etmek gerekir. Dolayısıyla başkaca bilgi ve belgelerin temini suretiyle ilerde yapılacak olan çalışmalar, ülkemizde baro tarihine ışık tutabilecektir.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)⁸⁶

Süreli Yayınlar

Ceride-i Mehakim, No. 3, 19, 362

Düstur, I. Tertip C. 1, C. 3, C. 4, C. 5

Takvim-i Vekayi, No. 1056

Tercüman-ı Hakikat, No. 2160

Vakit, No. 2399.

Basılı Eserler

Abdurrahman Adil, 'Meşrutiyette İlk Batuniye' (1340) 16 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 219

- - 'Baronun İlgaı, Sami Efendi, Cevdet Paşa ve Said Paşa ve Ali Şehbaz Efendi' (1340) 17 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 243-244

- - 'Baronun Tasfiyesi ve Bir Tarihçe' (1340) 18 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 252-253

- - 'Bir Vak'a-yı Nâgeh-zuhûr' (1341) 12 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 9-13

- - 'Dersaadet Avukatlar Odası' (1341) 19 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 274

Aday N, Avukatlık Hukukunun Genel Esasları, (2. Baskı, Beta 1994)

Ahmet Refik, Hicri On İkinci Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200) (Enderun Kitabevi 1988)

Ali Galib, 'Bizim Tarih' (Nisan 1931) (52-4) İstanbul Barosu Mecmuası 161-164

Ali Haydar, 'Türkiye'de Muhamilik', in Henri Robert, Muhami (Ali Haydar ve Subhi Nuri çev, Teşebbüs Matbaası 1340)

Ali Haydar Efendi, Dürerü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm Cilt III Haz. Raşit Gündoğdu, Osman Erdem (DİB 2020)

Ali Şehbaz, 'Dava Vekilleri' (1340) 17 Hadisat-ı Hukukiye ve Tarihiye 245-248

Amedroz H F, 'The Mazalim Jurisdiction in the Ahkam Sultaniyya of Mawardi' (1991) The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland 635-674

Arisdakis Kasparyan, Zeyl-i Lahika-yı Kavanin yahud Mecmua-yı Lahika-yı Kavanin'in Üçüncü Cildi (Malumat Matbaası 1313)

Atar F, 'Avukat' (1991) 4 DİA 166-167

- - İslâm Adliye Teşkilâtı (Ortaya Çıkışı ve İşleyişi) (3. Baskı, DİB 1991)

Aydın T, 'İstanbul Barosu'nun İlk Genel Kurul Toplantısı, İlk Levhası ve Kostaki Sardenski'nin Nutku (5 Nisan 1878)' (2020) (30) Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları 113-127

⁸⁶ Çalışma içerisinde arşiv belgelerinin künyeleri verildiği için söz konusu belgeler burada ayrıca zikredilmemiştir.

- - ‘Barreau De Constantinople Reisi Georges Furlani’nin Kanun-ı Esasi’ye ve Osmanlı Hukukuna Dair Konuşması (La Constitution Ottomane, 1877)’ (2022) (33) Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları 49-63
- - ‘Türkiye’de Avukatlığın Tarihi ve İlk Kurulan Barolar Hakkında’, (2023) (71) Adalet Dergisi 503-526
- Battal Ş ve Erdem N, ‘Avukatlık Mesleğinin Türkiye’deki Tarihçesi’ (1985) (5-6) Ankara Barosu Dergisi 675-685
- Bayındır A, İslâm Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması) (İslami İlimler Araştırma Vakfı 1986)
- Bilsel C, İstanbul Üniversitesi Tarihi (Kenan Matbaası 1943)
- Bozkurt G, Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi (2. Baskı, TTK 2010)
- Çağ G ve Öztürk F, ‘Osmanlı Devleti’nde Adli Modernleşme: Tanzimat Döneminde Dava Vekilliği (Avukatlık) ve Baronun Ortaya Çıkışı’ (2021) 6 (2) VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi 537-560.
- Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisidir (La Türki Matbaası 1297)
- Demir A, ‘İlk Usul Kanunu Usul-ü Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesinin Transkripsiyonu’, (2008) (72) e-akademi
- - Medeni Yargılama Hukuku Osmanlı Mahkemesi (Yitik Hazine 2010)
- Demirel F, ‘Osmanlı’da Dava Vekilleri Cemiyeti’nin Kuruluşu’ (2005) (16) Güncel Hukuk 60-61
- - Adliye Nezareti Kuruluşu ve Faaliyetleri (1876-1914) (2. Baskı, Boğaziçi Üniversitesi Yay. 2010)
- - ‘Osmanlı Hukuk Sisteminde Adli Yardım Kurumu’ (2011) (29) OTAM 83-91.
- Durhan İ, ‘Ülkemizde Avukatlık Kurumunun Tarihsel Gelişimi’ (2004) VIII (3-4) AÜEHFD 23-45
- Eğilmez N K, ‘Bizde Avukatlık Mesleği’ (1952) (2) Adalet Dergisi 231-240
- Erdem Ş C, ‘Cumhuriyet Öncesinde Avukatlık ve İstanbul Barosu’nun Kuruluşu’ (2018) (39) Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 127-168
- Erman E S, Dava Vekili ve Dava Takibine Yetkili Sair Kişiler’ (1971) (4) Adalet Dergisi 171-181
- Esirgen S Ö, ‘Tanzimattan Cumhuriyete Avukatlık’, (2014) 63 (4) AÜHFD 737-778
- Gedikli F, ‘İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ne Zaman Kuruldu?’ (2011) LXIX (1-2) İÜHFM 91-104
- Gerber H, ‘Osmanlı Hukukunda Şeriat, Kanun ve Örf 17. Yüzyıl Bursa’sı Mahkeme Kayıtları’, Çev. Mehmet Akman, (1994) 8 (1-3) Hukuk Araştırmaları 265-291
- Jennings R C, ‘The Office of Vekil (Wakil) in 17th Century Ottoman Sharia Courts’ (1975) (42) Studia Islamica 147-169

- Konan B, Türk Hukuk Tarihinde Avukatlık Kurumu (Bilge 2021)
- - '20. Yüzyılın Başında Osmanlı Hukukçularının Avukatlık Mesleğine Bakışı', (2022) 5 (1) NEÜHFD 122-139
- Kostaki Sardenski, Heyet-i Vükela-yı Deavi-yi Dersaaadet-Rif'atlu Kostaki Sadenski Efendi'nin Nutkudur (Matba-yı Manukyan 1294)
- Koyuncu N, 'Hukuk Mektebi'nin Doğuşu' (2012) XVI Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 163-186
- Kuntman O, Türkiye'de Avukatlık Mesleğinin, İstanbul Barosunun Tarihçesi ve Yabancıların Kurduğu Baro (Ufuk Matbaası 1988)
- Özkent A H, 'Avukatlığın Memleketimizde Çok Kötü Tanınması' (1938) (3) Adliye Ceridesi 396-433
- - Avukatın Kitabı (Arkadaş Basımevi 1940)
- Özkorkut N Ü, 'Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti'ne Girişi' (2003) 52 (4) AÜHFD 147-154
- Réglement Intérieur du Barreau Ottoman (Typographie et Lithographie du Journal La Turquie 1881)
- Rıza Nur, 'Memleketimizde Avukatlık ve İstanbul Barosunun Tarihçesi II' (1933) (83-11) İstanbul Barosu Mecmuası 430-446
- Sav A ve Toprak M (haz), Türkiye'de Savunma Mesleğinin Gelişimi (2. Baskı, TBB 2015)
- Şehbaz, 'Dava Vekilleri' (1304) (362) Ceride-i Mehakim 3714-3717
- Tanyer T, 'Eski İstanbul'da Arzuhalçiler', (2004) (53) TBB Dergisi 271-284
- Toprak Z, 'Baro', in Nuri Akbayer vd. (ed), Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi Cilt 2 (Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay. 1994) 58-61
- Toptaş Artin, 'Memleketimizde Dava Vekâleti: Avukatlık ve Muhamilik' (6) Muhamat 176-180
- Turan A, Türk Hukuk Tarihinde İlk Temyiz Mahkemesi Divan-ı Ahkam-ı Adliye (Adalet 2022)
- Üçok C, 'Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye'de Kuruluşu' in Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan (AÜHF 1964) 35-48
- Yılmaz E, 'Bir Meslek Olarak Dünden Yarına Doğru Avukatlık', (1995) 44 (1) AÜHFD 193-208
- Yıldız K ve Esengün Hasekioğlu F, 'Muallimhane-i Nüvvab'dan Medresetü'l-Kudât'a Osmanlı'nın Son Döneminde Kadı Yetiştiren Okullar' (2019) (34) İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi 411-442
- Yörük A A, 'Mekteb-i Hukuk'un Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878-1900)' (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü 2008)
- Yurtdakal H O ve Korkmaz S, 'Tanzimat Dönemi Hukuk Eğitimi'nde Muallimhane-i Nüvvab Okulları Üzerine Bir İnceleme' (2023) 8 (1) Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi 17-30

Ek I: Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisidir**Bab-ı Evvel****Dava Vekilleri Cemiyetinin Suret-i Teşkil ve İntizamına Dairdir**

Birinci Madde: Cemiyet-i mezkure bin iki yüz doksan bir senesi tarihiyle Babıali'den neşr ve ilan buyrulan nizamname-i mahsusun ahkâmı dairesinde ve Osmanlı Dava Vekilleri Encümeni unvanı tahtında olmak üzere teşkil olunmuş ve bi'l-cümle efradının kangı devlet tebaasından olur ise olsun dava vekâletini ifaya kudret ve liyakati bulunduğunu musaddak Adliye Nezaret-i Celilesi'nden verilmiş bir kıta ruhsatname-i resmiyeyi havi bulunması mukarrer bulunmuştur.

İkinci Madde: Bu cemiyete kabul ve ismi dava vekilleri cedvel-i mahsusuna kayd olunacak zevatın evvela umur-ı adliyece malumatı bulunduğunu mübeyyen nezaret-i müşarun-ileyha dairesindeki komisyon-ı mahsusundan veyahud Devlet-i Osmaniye hukuk mekteblerinin birinden verilmiş şهادetnameyi hamil bulunması ve saniyen laakal tamam yirmi bir yaşında bulunması ve salisen devlet memuriyetinde müstahdem bulunmaması ve rabian mücazat-ı terhibiyeden biriyle mahkum olmamış olması lazımdır.

Üçüncü Madde: Madde-i sabıkada muharrer evsaf-ı selaseyi cami olup memalik-i ecnebiyede tahsil-i fûnun eylemiş bulunan zevat zikr olunan hukuk heyetlerinden biri huzurunda malumat-ı müktesebelerini isbat eyledikten ve yedlerindeki diplomayı nezaret-i müşarun-ileyhaya tasdik ettirdikten sonra Dava Vekilleri Encümeni'ne dahil olmağa müstahak olurlar.

Dördüncü Madde: Umum dava vekillerinin isim ve şöhratlarını ve hasbe'l-nizam haiz oldukları sınıfların derecatıyla ikametgahlarını sebk eden memuriyet ve rütbe-i resmiyelerini mübeyyen olarak beher sene Mart'ı içinde Cemiyet-i Daime tarafından tanzim kılınacak levhada isimleri muharrer bulunmayan zevat işbu cemiyet efradından add olunamazlar.

İşbu levha tarih-i duhul ve sunûf tertibiyle tanzim kılınıp Cemiyet-i Daime azasının ve aza-yı fahriyesinin esamisini dahi ayrıca bir cedvel ile irae eder.

Beşinci Madde: İşbu levhada esamisi munderiç bulunan her bir dava vekili mensup olduğu sınıfa göre Memalik-i Osmaniye'nin mahkemesinde yani birinci sınıftan ise bi'l-cümle bidayet, istinaf ve temyiz mahkemelerinde ve ikinci veya üçüncü sınıflardan ise yalnız bidayet ve istinaf mahkemelerinde icra-yı vekâlet edebilir.

Altıncı Madde: Efrad-ı heyetten olup da gerek memuriyet-i devlette istihdam olunan ve gerek şeyhuheti hasebiyle hıdmet-i vekâletini terk eyleyen zevata Cemiyet-i Daime'nin teklifi üzerine cemiyet-i umumiye tarafından aza-yı fahri unvanı ita olunur. İşbu unvanı haiz bulunan zevat nakidce hiçbir mecburiyette bulunmayıp müzakerata müdahaleye hakları olmamak üzere yalnız Cemiyet-i Umumiye içtimalarında hazır bulunarak beyan-ı re'y etmeye mezundurlar.

Bab-ı Sani

Efrad-ı Heyetin Encümençe Olan Vezaif-i Mefrûzasıyla İmtiyazatına Dairdir

Yedinci Madde: Dava Vekilleri Heyeti Nizamname-i Esasi ahkamına ve cemiyeti umumiye'nin ekseriyet-i ârâsıyla verilen kararlar mukteziyatına tevfikân idare olunur.

Cemiyet-i Umumiye'nin tahsis ve tayin eylediği hudud dahilinde ifa-yı vazife eder ve bu heyet tarafından bi'l-intihab muvakkaten mensub ve gayr-ı muvazzaf azadan mürekkeb olan Cemiyet-i Daime, Cemiyet-i Umumiye'ye vekâlet eder.

Sekizinci Madde: Efrad-ı heyet dava vekilleri hakkında müesses olan kavaide tamamıyla riayet ve devair-i resmîyeye hürmete mecbur oldukları gibi vicdanen haksız gördükleri bir davada müzakere ve müdafaa etmeyeceklerdir.

Dokuzuncu Madde: Heyetin efrad-ı mevcudesi vazife ve imtiyazatca müsavi olup beynlerinde rütbe ve diplomaca takaddüm yoktur yalnız kıdem veya sinen şüyuhat olmak gibi bazı ahvalde müraaten hatır tecviz olunabilir.

Onuncu Madde: Efrad-ı heyetin her biri kabul olunduğu anda duhuliye namıyla ve heyetin ihtiyacı için beher sene şehir-i Mart'ının ilk on beşinde Cemiyet-i Umumiye tarafından tayin kılınan meblağdan senevi hisse-i musibesini tediye mecburdur.

On Birinci Madde: Cemiyet sandığına lüzumu görünen hisse-i seneviyesinin tediyesini tehir eyleyen efrad-ı heyet usulü dairesinde kendisine tebliğ vukuundan itibaren dört mah zarfında meblağ-ı mezkurı tediye etmeyecek olur ise silk-i heyetten bi'l-ihtiyar çıkmış add olunarak bu babda Adliye Nezaret-i Celilesi'ne ba-takrir arz ve iş'ar ile ismi dahi defter-i mahsusundan terkin olunacaktır. Fakat bu tehire ahval-ı fevkalade sebep olmuş ise bunun tetkik ve takdiri Cemiyet-i Daime'ye aid olacaktır.

Bab-ı Salis

Fasl-ı Evvel

Cemiyet-i Daime Hakkındadır

On İkinci Madde: Heyetin umur-ı hariciyesini idare etmeye memur bulunan Cemiyet-i Daime, Memalik-i Osmaniye'nin bi'l-cümle devairi nezdinde bi'l-ve kale heyet makamına kaimdir. İşbu heyet bir reis-i evvel ve bir reis-i sani ile diğer dört azadan mürekkep olup bunlar dava vekilleri hakkında canib-i Babialî'den neşr ve ilan buyrulan nizamnamenin 31 ve 32 ve 33'üncü mevadî ahkamına tevfikân beher sene şehir-i mart'ın ilk on beşinde defterde esamisi mündericî dava vekillerinin Cemiyet-i Umumiye'si tarafından intihab olunur.

On Üçüncü Madde: Reis-i evvel ve reis-i sani huzzarın ekseriyet-i mutlakasıyla ayrı ayrı intihab olunurlar. İki defa ârâ-yı hafiyeye müracaat olunduktan sonra emr-i intihabda ihtilaf vaki olur ise ekseriyet-i nisbiyeden yalnız iki kişi için kura keşide olunur ve yine tesavi-yi ârâ takdirinde müntahabların en musinni takdim ve tercih olunur.

On Dördüncü Madde: Cemiyet-i Daime'nin diğer dört azası balada mezkur nizam-ı mahsus mucebince üç sınıf dava vekilleri beyinde ârâ-yı hafiye ve ekseriyet-i mutlaka ile ve bir netice hasıl olmadığı takdirde ekseriyet-i nisbiye suretiyle intihab kılınırlar.

On Beşinci Madde: Cemiyet-i Daime azasının müddet-i memuriyetleri balada muharrer nizamname-i mahsusunda tayin buyrulmuştur.

On Altıncı Madde: Cemiyet-i Daime azasından birisi vefat veya istifa veyahud silk-i vekâleti terk eylediği takdirde müddet-i memuriyet bakiyesi için kaim olmak üzere yerine diğeri intihab olunur.

On Yedinci Madde: Cemiyet-i Daime'nin sandikkârlık ve kitabet memuriyetlerini ifa eylemek üzere azadan birisi ekseriyet-i mutlaka ile nasb ve tayin olunup lede'l-hace maaşlı bir katib dahi istihdam edilir.

On Sekizinci Madde: Cemiyetin kangı mahal ve gün ve saatte tecemmu' edeceği meclis veyahud meclisin ruhsatıyla canib-i riyasetten tayin olunur ve cemiyetçe karar verildiği veyahud lede'l-hace taraf-ı riyasetten davet olunduğu halde dahi suret-i fevkalade olarak Cemiyet-i Daime'ce akd-ı ictima edilir.

On Dokuzuncu Madde: Cemiyet-i Daime'de azanın ekseri mevcut olmadıkça müzakerata mübaşeret olunamaz ve kararları dahi ekseriyet-i ârâ ile ita kılınıp bir mesele üzerine tesavi-i ârâ takdirinde reisin tarafı tercih olunur.

Yirminci Madde: Üç defa taraf-ı riyasetten davet olunup da bila-sebeb-i meşru içtimalarda bulunmayan aza azalıktan istifa eylemiş add olunarak hemen anın yerine diğeri birinin intihabına mübaşeret olunacaktır.

Fasl-ı Sani

Cemiyet-i Daime'nin Vezaifi Hakkındadır

Yirmi Birinci Madde: Cemiyet-i Daime'nin vezaif-i memuru'n-bihası evvela Dava Vekilleri Heyeti'nin şan ve menafiini vikaye saniyen esas-ı meslek-i vekâlet olan istikamet ve hatır-nevazane tavır ve hareket usulünü muhafaza salisen heyete aid bi'l-cümle edavat ve eşya nevinden emvali idare rabian dava vekilleri hakkında Babıali'ce zuhura gelen müşkilatın halli için bi't-tavassut bu babda Adliye Nezaret-i Celilesi'yle muhabere hamisen ifa-yı vazife-i vekâlet nizamât ahkamanın kemâ-yenbağı icrasına dikkatle nezaret sadisen sınıf ve kadr û haysiyetlerinden dolayı efrad-ı heyet meyanelerinde mütehaddis ihtilafatı hall ve mümkün olamadığı takdirde yalnız mütalaa suretiyle beyan-ı rey sabian dava vekillerinin ücret-i vekâletlerinden dolayı zuhura gelen dava ve müşkilatın tesviyesi için malumat-ı mukteziyeyi tafsilen beyan saminen Cemiyet-i Daime hususâtının müzakeresiyle Cemiyet-i Umumiye'ye arz olunacak mesaili tetkik ve cemiyet-i mumaileyha canibinden verilecek kararların icrasına vekâlet ve fahri sandikkâr ve katibi intihab ile mumaileyhin hesaplarını rüyet ve tedkik tasian bulundukları hal ve icaba göre

hem mesleklerle icra-yı muavenet ve lede'l-iktiza dahi merci-yi maslahat nezdinde tavassut aşiren heyetin beş nefer azasından mürekkep bir "Cemiyet Muavene-i Hukukiye" teşkil hadiaşer dahil-i silk-i heyet arzusunda bulunan zevatın kabulü hakkında ita-yı karar ve saniaşer beher sene bütçenin tanziminde vukubulan tebeddülât ve müşkilât ve sehviyatı tesviye eylemektir.

Fasl-ı Salis

Dava Vekilleri Heyetinin Umur-ı İnzibatiyesine Dairdir

Yirmi İkinci Madde: Bi'l-cümle efrad-ı heyet vekâletin haysiyetine nakısa iras eder ahvalden mücanebet eyleyeceklerdir ve mesleklerine aid vezâifin ifasında hem meslekleriyle olan münasebetlerinde kusur eyleyenler hakkında dava vekillerine dair müesses nizamnamenin 39 ve 40'inci maddeleri ahkamına tevfikân muamele edilecektir.

Yirmi Üçüncü Madde: Müştekiün-aleyh olan dava vekili istima olunmadıkça yahud sekiz gün mehil itasıyla davet edilmedikçe aleyhinde bir guna ceza-yı inzibati hükm olunamaz.

Yirmi Dördüncü Madde: Bir ceza-yı inzibati hükmünü mutazammın kararlar hazirunun ekseriyet-i mutlakasıyla ita kılınır. Tesavi-yi ârâ vukûi tebrîe-yi zimmettir. Beyne'l-huzzar iki türlü reyden ziyaden rey hasıl olduğu ve ekseriyet-i nisbiye beraat-i zimmete muhalif bulunduğu halde cezanın teşdidi tarafında bulunanlar tahfifi tarafında bulunanlara mütabaata mecbur ve bu vasıta ile istihsal-i ekseriyet olunur.

Mücazat-ı inzibatiyeye dair heyetin hüküm ve kararları esbab-ı mucibe irasıyla vermek lazım gelip fakat tesavi-yi ârâ cihetiyle beraat-ı zimmet hükmü müstesnadır.

Yirmi Beşinci Madde: Cemiyet-i Daime azasından birisi aleyhinde bir şikâyet zuhur edip de müştekinin iddiası red olursa Cemiyet-i Daime'nin bu kararı ittîfak-ı ârâ ile verilmiş olsa bile müşteki işbu karar aleyhinde Cemiyet-i Daime huzurunda istinaf-ı ıştika edebilir.

Yirmi Altıncı Madde: Silk-i vekâletten muvakkaten ref'ine veyahud isminin defterden tayy olunmasına hükm olunan dava vekili Cemiyet-i Umumiye huzurunda istinaf-ı dava edebilir.

Yirmi Yedinci Madde: Mahkumun-aleyh olan dava vekili, aleyhinde verilen kararın itasında hazır bulunup kendisine tefhiminden veyahud hazır bulunmayıp da gıyabından ita olunan kararın kendisine tahrîren tebliğinden itibaren on gün zarfında istinaf-ı dava edebilir.

Gıyaben mahkumun-aleyh olan dava vekili kararın tahrîren kendisine tebliğinden itibaren on gün zarfında huzur-ı Cemiyet-i Daime'ye itiraz-ı ale'l-hükm edebilir.

Yirmi Sekizinci Madde: Balada murakkam 25 ve 26 ve 27'nci maddeler ahkamına tefvîkan Cemiyet-i Umumiye mahkumun-aleyhin istinaf-ı dava edeceğini ihbar ettiği veyahud istinaf eylediği tarihten itibaren nihayet yirmi bir gün zarfında akd-i içtima edecek-

tir ve müstenif keyfiyet içtimadan ekalli sekiz gün evvel haberdar edilmek lazım gelecektir.

Yirmi Dokuzuncu Madde: Cemiyet-i Umumiye müştekiün-aleyhin istinafi üzerine davayı bidayeten rü'yet edip Cemiyet-i Daime'nin tayin eylediği cezayı ârâ-yı hafiye ile teşdid veyadud tahfif edebilir.

Fasl-ı Rabi'

Dava Vekilleri Heyetinin Reisi Hakkındadır

Otuzuncu Madde: Cemiyet-i Daime'nin reisi Cemiyet-i Umumiye'yi bi'l-ictima riyaset ve dava vekillerinin münasebat-ı hariciyesinde vekâlet ve mübahesat-ı ilmiye için teşkil kılınacak cemiyetlere riyaset ve her birinin müzakeratını idare ve tensik ve umur ve muamelatını nizamname-i mahsusuna tatbik ve zabt ve rabt hususuna nezaret ve nizamname ahkâmının tamami-i icrasına gayret eder.

Otuz Birinci Madde: Cemiyet-i Daime'nin reisi Cemiyet-i Daime ve Umumiye taraflarından kaideten sarfa mezun olduğu mebalighin sarfını işaret ve Cemiyet-i Daime azasıyla beraber zabıtnameleri imza ve Cemiyet-i Daime raportörlerini ve ahval-ı mübremede resmen talep olunan müdafaa vekilleri nasb ve tayin eyler.

Otuz İkinci Madde: Bir dava vekili aleyhinde kendi hem meslekleri veyahud haricden birisi tarafından zuhura gelen şikayet ve müstediyyatın işbu nizamın tayin eylediği hudud dahilinde Cemiyet-i Daime ve Umumiye'ye takdim eylemek üzere kabul birle tedkikat-ı lazıme icra eyledikten sonra fakirü'l-hal bulunan müstediler deavisini dahi Cemiyet-i Muavene-i Hukukiye'ye ihale eder.

Fasl-ı Hamis

Fahri Ser-katib-i Sandıkar Hakkındadır

Otuz Üçüncü Madde: Fahri ser-katib-i sandıkkâr, katib sıfatıyla Cemiyet-i Daime ve Umumiyelerin zabıtnamelerinin tanzimine nezaret birle efrad-ı heyete aid tebligatı cemiyet veyahud riyaset tarafından bi'l-ve kale icra ve heyetin evrak ve kitabhanesini muhafaza eyler ve Cemiyet-i Umumiye içtimalarında re'y varakalarının muayenesinde hazır bulunur.

Otuz Dördüncü Madde: Sandıkkâr sıfatıyla duhuliyeleri ve Cemiyet-i Umumiye tarafından takdir ve tayin kılınan bütçe mucebince muhassasat-ı seneviyeyi tahsil eyler veyahud ettirir. Taraf-ı riyasetten sarfa tenbih edilen mesarifatin mecmuunu nezdinde mevcud bulunan nükuddan tesviye eyler.

Otuz Beşinci Madde: Fahri ser-katib-i sandıkkârın gaybubeti veyahud hastalığı esnasında memuriyet-i mezkure Cemiyet-i Daime reis-i sanisi tarafından ifa kılınır.

Bab-ı Rabi'

Cemiyet-i Muavene-i Hukukiye Hakkındadır

Otuz Altıncı Madde: Makamat-ı resmiye canibinden muavenete layık veyahud muhtac olduklarına şehadet edilen adamlar için fakirü'l-hal oldukları Cemiyet-i Daime'ce dahi tahkik ve tedkik kılındıktan sonra meccanen icra-yı vekâlet edilir. Cemiyet-i Muavene-i Hukukiye beş azadan mürekkep olup bunlar nizamname-i esasinin 38'inci maddesi ahkâmına tevfikân defterde esamisi muharrer olan dava vekillerinden intihab ve Cemiyet-i Daime tarafından nasb ve tayin kılınırlar.

Otuz Yedinci Madde: Cemiyet-i Muavene azasının müddet-i memuriyetleri altı ay olup bunlar hitam-ı müddet-i memuriyetlerinden sonra iki sene mürur etmedikçe yeniden intihab olunamazlar.

Otuz Sekizinci Madde: Mevadd-ı hukukiye ve cezaiyeden dolayı birisine meccanen icra-yı muavenet edilmesi iktiza eylediği takdirde Cemiyet-i Muavene-i Hukukiye-i merkum tarafından müdafaa için yeni başlamış ve mühim bir mesele olduğu halde levhada esamisi münderiç dava vekillerinden birisini nasb ve tayin eyleyecektir. Bu surette Cemiyet-i Daime reisi bu misillü muhtacının mesarifat-ı muhakeme ve saireden muaf olmaları için merciine müracaat eyleyecektir.

Otuz Dokuzuncu Madde: Efrad-ı heyetten resmen vekil tayin olunan dava vekili ifa-yı vazifeden istinkaf edemeyecek ve ettiği halde nizamname-i esasinin 39'uncu maddesinde münderiç mücazat-ı inzibatiye-i ibtidaiyeden birine düşür ettirilecektir meğer ki işbu istinkafı esbab-ı meşruaya müstenid olduğu Cemiyet-i Daime huzurunda isbat eder ise mücazattan varestede olacaktır.

Bab-ı Hamis

Cemiyet-i Umumiye'nin Vezaifi Hakkındadır

Kırkıncı Madde: Dava vekillerinin heyetine aid hususâtın müzakeresiyle karar ita ve idareye aid her nevi tedabiri memurlarına işaret ve tavsiye ve efrad-ı heyetin ita edecekleri nuhassasat-ı seneviyeyi tayin ve heyetin umur-ı maliyesini tesviye ve tanzim ve rüyet ve tasdik ve inde'l-iktiza Cemiyet-i Daime tarafından verilen kararları tedkik eylemek Cemiyet-i Umumiye'nin vezaifindendir.

Kırk Birinci Madde: Cemiyet-i mezkure dava vekillerine mahsus defterde esamisi mu-rakkam Dersaadet'te mukim bi'l-cümle dava vekillerinden mürekkeptir. Müzakeratı makbul ve mer'i olmak için işbu dava vekillerinin nisfindan bir ziyadesi mevcut olmak lazım gelir. Fakat birinci davette hazır bulunan azanın mecmuunun nisfı mikdarından dûn ise ikinci davette hazır bulunacak olanlarla bi'l-iktifa aza-yı mecmu efrad-ı heyetin nisfindan dûn olsa dahi müzakerata mübaşeretle verilen kararlar makbul ve mer'iyü'l-icra olacaktır. Şu kadar ki müzakerat-ı vakia birinci davette mevzu-ı bahs olan mevadd üzerine cereyan edip kararlar dahi ekseriyet-i mutlaka ile ita kılınır.

Kırk İkinci Madde: Dava vekilleri reisinin gıyabında reis-i sani ve anın gıyabında dahi birinci sınıf dava vekillerinden olarak Cemiyet-i Daime azasından en musinni Cemiyet-i Umumiye'ye riyaset eder.

Kırk Üçüncü Madde: Cemiyet-i Umumiye mecburi surette ber-vech-i ati davet olunur. Evvela efrad-ı heyetten yirmi zat tarafından muharrer ve mümza olup Cemiyet-i Daime'ye verilmiş olan bir teklifname üzerine saniyen Cemiyet-i Daime canibinden teati kılınan bir karar aleyhine istinaf-ı dava vukuu takdirinde salisen beher sene şehir-i Mart'ın ilk on beşinde ve işbu son içtima nizamname-i esasının 32 ve 33'üncü maddeleri ahkamına tevfikân Cemiyet-i Daime azasının kısmen tebdil ve tecdidine ve sene-i maziye muhasebatının tetkikine ve reis tarafından intihabının ikinci senesi ibtidasında irad olunacak nutka münhasır olacaktır.

Kırk Dördüncü Madde: Müstesna haller veyahud menafi-yi azimeyi mucib olacak meseleler vukuunda Cemiyet-i Daime'nin kararı üzeri suret-i fevkaladede olarak Cemiyet-i Umumiye davet olunur.

Kırk Beşinci Madde: Cemiyet-i Umumiye'nin küşadında fahri ser-katib-i sandikkâr cemiyet-i sabıkanın zabıtnamesini kıraat birle müzakerat-ı cariyesi zabtına nezaret ve dikkat eyler.

Kırk Altıncı Madde: İctima-yı sabıkın Cemiyet-i Umumiye'ce kabul olunan zabıtnamesi mezkur içtimada riyaset eden zat ile Cemiyet-i Daime azası tarafından imzalanır.

Kırk Yedinci Madde: Ba'de Cemiyet-i Umumiye'ye aid tebligat taraf-ı riyasetten icra kılınır. Dava Vekilleri Heyeti'nin menafi-yi umumiyesine dair tertib ve tanzim edilen layihalar azaların inzar-ı dikkatine vaz' olunmasıyla beraber icabı takdirinde her içtimada mevzu-ı bahs ve müzakere olunacak olan mevadd ve mesail reis tarafından izah edilir.

Kırk Sekizinci Madde: Azadan hiçbirisinin evvelce taraf-ı riyasetten istihsal-ı ruhsat etmeksizin irad-ı nutka salahiyeti yoktur. İrad-ı nutk etmek isteyenlerin esamisi katib tarafından bir deftere kayd ve tahrir olunur.

Kırk Dokuzuncu Madde: Esna-yı müzakerede irad-ı nutk edenler kayd defteri sırasınca ve leh veya aleyhine irad-ı nutk edenler dahi münavebeten irad-ı nutk eyleyeceklerdir. Cemiyet-i Umumiye'nin takrir ve tasvibine arz olunan layihaları mevki-yi müzakereye vaz' ve takdime memur olan raportörler bu kaideye tabi olmayıp bunlar her vakit irad-ı nutk etmeye ruhsat alabilirler.

Ellinci Madde: İrad-ı nutk edenler mevzu-ı bahs ve müzakere olan mesele haricine çıkamayacaklardır. Eğer çıkarlar ise taraf-ı riyasetten kendilerine bir kere ihtar-ı keyfiyet olunur ve saded-i bahisden harice çıkmak hali bir daha tekerrür eder ve ikinci ihtardan sonra dahi bu hal böyle devam eder ise ol vakit reis natık-ı muma-ileyhin o günkü içtimada o madde üzerine irad-ı nutk etmekten men olunmasını heyete teklif eyledik

de cemiyetçe bu suretin kabulüne bila-müzakere ayağa kalkmak veyahud oturarak ellerini kaldırmak suretiyle re'y verilir.

Elli Birinci Madde: Esna-yı müzakerede şematet veyahud şahsı hakaret velhasıl müzakeratın intizam-ı cereyanını ihlal eden her nevi ahval ve hareket katiyen memnudur. Cemiyet-i Umumiye'de bu yolda hareket ika'ıyla müzakeratın inkıtına sebep olan aza 50'nci maddede beyan olunduğu vechile ihtarat-ı lazıme icra kılındıktan sonra lede'l-hace reisin emriyle laakal altı ay ve en ziyade bir sene müddet için Cemiyet-i Umumiye-lerde hazır bulunmak hakkından ıskat olunur.

Elli İkinci Madde: Cemiyet-i Umumiye'nin içtimasında hazır bulunmak hakkından ıskat olunan aza verilen karara itaatle tebrîe-yi zimmet iddiasında bulunursa reis tarafından derhal irad-ı nutka salahiyet verilir.

Elli Üçüncü Madde: İşbu nizamnamenin ellinci maddesi ahkamına tevfikân esna-yı müzakerede bir ceza-yı inzibatiye düşar olan dava vekili müzakeratın hitamından sonra asaleten veyahud refakaten birini tevkilen tebrîe-yi zimmeti iddia veya müdafaya hakkı olabilecektir.

Elli Dördüncü Madde: İşbu nizamnamenin 51'inci maddesi ahkamına tevfikân hakkında bir ceza tertib ve hükm olunan her bir dava vekilinin beyan edeceği esbab tebrîe-yi zimmetine kafi görünmez ise hükm-i evvelin tasdikiyle keyfiyet zabıt varakalarına kayd olunur.

Elli Beşinci Madde: Hitam-ı müzakereden evvel reis meclise müracaat eyler ve bu müracaat esnasında azadan yalnız tatil-i müzakere aleyhinde bulunanlara irad-ı nutk etmeye mezuniyet verilir.

Elli Altıncı Madde: Müzakeratın hitamı için ârâ-yı umumiye müracaat olunduktan sonra eğer reis bu babdaki ekserinin şüpheli olduğunu müşahade eder ise ikinci defa ârâya müracaat eyler bunda dahi kati bir netice hasıl olmaz ise ol vakit müzakerat devam eyler.

Elli Yedinci Madde: Heyetin tatil-i müzakeresi ekseriyet-i ârâ ile karar-gir olduktan sonra mevzu-ı bahs olan meselenin lehe veya aleyhine irad-ı nutk etmek üzere hiçbir kimseye ruhsat verilemez. Ancak meselenin ârâ-yı umumiye suret-i vaz'ı hakkında beyan-ı mütalaa etmek isteyenlere ruhsat verilir.

Elli Sekizinci Madde: Ârâ-yı hafiye evrakının muayenesini fahri ser-katib-i sandıkkârın taht-ı nezaretinde olarak cemiyet tarafından müntehab iki aza marifetiyle icra kılınarak neticesi taraf-ı riyasetten meclise tefhim kılınacaktır.

Elli Dokuzuncu Madde: Esna-yı müzakerede ziyade şematet vukubulduğu ve reis dahi bunun men'ine muktedir olamadığı halde müzakeratı tatil edeceğini beyan ve tebliğ ve yine sükut tam hasıl olmaz ise ol vakit reis bu ictimain tekrar inikadını sekiz gün sonraya tehir ve ta'lik eylediğini huzzara tefhim eder.

Altmışınçı Madde: Cemiyet-i Umumiye’de mevzubahs ve müzakere olan mesail ekseriyet-i ara kaidesine tevfiikan zirde muharrer üç suretle kabul veyahud red olunur şöyle ki evvela (işaret-i mahsusa saniyen tayin-i esami salisen rey-i hafi usulü ve işbu son usul inde’t-taleb tercih olunur) işaret-i mahsusa ayağa kalkmak veyahud oturarak el kaldır-maktan ibarettir.

Altmış Birinci Madde: Cemiyet-i Umumiye mesail ve levaihi-i mühimmenin müzakere-tıyla meşgul olduğu halde bunların bir an evvel teshil-i tedkikatı için icabına göre üç veya beş kişiden mürekkeb bir komisyon nasb ve tayin eyleyebilir.

Altmış İkinci Madde: İşbu komisyonun azası bir namzed cedveli mucebince ve ekseriyet-i nisbiye ile intihab olunur. Mezkur komisyon kendisine ihale kılınan mesail ve levaihi tedkik eyledikten sonra bu babdaki mazbatasını bi’t-tanzim Cemiyet-i Umumiye’ye takdim eyleyecektir.

Altmış Üçüncü Madde: Dersaadet’te mukim dava vekillerinden olup bir guna mani-i meşruı olmadığı ve evvelce reise tahriren malumat vermiş bulunmadığı halde Cemiyet-i Umumiye’nin mecburi olarak vukubulan ictimaatının yerinde hazır bulunmayanlar cemiyet sandığına bir beyaz mecidiye ceza-yı nakdi itasına mecburdurlar.

Altmış Dördüncü Madde: Efradı heyetten cemiyete gelmeyenler bilinmek üzere hazır bulunanlar defter-i mahsusunda vaz’-ı imza etmeye mecburdurlar.

Altmış Beşinci Madde: Cemiyet-i Umumiye Cemiyet-i Daimi reisini emniyetsizlik kurasıyla memuriyetten azl edebilir fakat işbu kuranın muteber olması için cemiyet-i mezkurede laakal Dersaadet’te mukim dava vekillerinin selase-i erba’ı hazır bulunmalıdır.

Bab-ı Sadis

Levaihi Tedkike Memur Komisyon Hakkındadır

Altmış Altıncı Madde: Mesail ve levaihi-i mühimmeyi tedkike memur olan komisyonun ilk defasındaki içtimada aza-yı mevcudesi işbu nizamnamenin 62’nci maddesine tevfiikan içlerinden bir reis ve bir de katib intihab ederler ve işbu komisyonun netice-i müzakereyatını Cemiyet-i Umumiye’ye arz etmek üzere ber-vech-i meşruh bir de rapörtör tayin ederler.

Altmış Yedinci Madde: Bir komisyonun her defaki ictimaatı zabıtnamelerinde aza-yı hazıranın esamisi zikr ve tahrir olunacaktır.

Altmış Sekizinci Madde: Komisyonca mevki-yi müzakereye konulacak mevada dair bi’l-cümle evrak reis-i cemiyet tarafından komisyona irsal kılınır. Evrak-ı mezkure ile komisyonca taht-ı karara alınmış olan mevadın zabıtnameleri cemiyetin evrakı meyanında hıfz edilecektir.

Altmış Dokuzuncu Madde: Bir madde veyahud bir teklif üzerine komisyondan tanzim kılınan raporu o maddenin veyahud teklifin Cemiyet-i Umumiye’ce müzakeresi için karar-gir olan tarihten laakal sekiz gün evvel canib-i riyasete ita kılınacaktır.

Yetmişinci Madde: Cemiyet-i Umumiye tarafından kabul ve tasdik olunup Adliye Nezaret-i Celilesi’ne takdim kılınan işbu nizamnamenin tarih-i neşrinden itibaren iki sene mürur etmedikçe münderecatı hakkında bir guna tadilat icra kılınmayacaktır.

Sıhhati tasdik olunur

Fi 29 Nisan Sene 297

Er-reis Rosulato

Ek II: Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamname-i Dahilisi⁸⁷**Fasl-ı Evvel****Dava Vekilleri Cemiyeti'nin Suret-i Teşkiline ve İntizamına Dairdir**

Madde 1: Mezkur cemiyet 1875 senesinde canib-i Babialî'den neşr ve ilan buyrulan nizamname⁸⁸ ahkamı dairesinde ve Osmanlı Dava Vekilleri namı tahtında olmak üzere teşkil olunmuş ve bi'l-cümle efradının kangı devlet tebaasından olur ise olsun dava vekâletini ifaya kudret ve liyakati bulunduğunu musaddak Adliye Nezaret-i Celile-si'nden verilmiş bir kıta ruhsatname-i resmîyeyi hamil bulunması mukarrer bulunmuş-tur.

Madde 2: Bu cemiyete kabul ve ismi dava vekillerine mahsus cedvele kayd olunacak zevatın evvela umur-ı adliyece malumatı bulunduğunu mübeyyen nezaret-i müşarun-ileyha dairesindeki komisyon-ı mahsusundan veyahud Devlet-i Osmaniye hukuk cemi-yetlerinin birinden verilmiş bir diplomayı hamil bulunması ve saniyen laakal tamam yirmi bir yaşında bulunması ve salisen umuma aid bir hıdmetten veyahud maaşlı bir memuriyette müstahdem veya ticaretle meşgul bulunmaması ve rabian evvelden mü-essir bir ceza ile mahkum olmamış olması lazımdır.

Madde 3: Madde-i sabıkada muharrer evsaf-ı erbaayı cami olan memalik-i ecnebiyede tahsil-i fûnun eylemiş bulunan zevat zikr olunan hukuk cemiyetlerinin biri huzurunda malumat-ı müktesebesini isbat eyledikten ve yedindeki diplomayı nezaret-i müşarun-ileyhaya tasdik ettirdikten sonra Dava Vekilleri Cemiyeti'ne dahil olmağa kesb-i salahi-yet eder.

Madde 4: Cemiyet-i mezkure efradının isim ve şöhetlerini ve mensub oldukları sınıfla-rın derecatıyla mahall-i ikametgahlarını ve umuma aid ifa eylemiş oldukları hıdmetatı mübeyyen Cemiyet-i Daime tarafından tertib ve tanzim olunacak cedvele beher sene Mart aylarında ismini kayd ettirmeyenler cemiyet efradından add ve itibar olunmaya-caktır. Bu cedvel sıra ve sınıf tertibi üzere tanzim olunup Cemiyet-i Daime azasının ve ayrıca olarak fahri azasının esamisini muhtevidir.

Madde 5: Dava Vekilleri Cemiyeti cedvelinde ismi mukayyed olan her bir dava vekilinin mensup olduğu sınıfa göre vazife-i vekâleti ifaya ve mehakim-i Osmaniye huzurunda dahi müdafaaya salahiyyeti olacak ve birinci sınıf dava vekillerinin bidayet ve istinaf ve temyiz mahkemelerinde ve ikinci ve üçüncü sınıf dava vekillerinin dahi yalnız bidayet ve istinaf mahkemelerinde muhakemeye salahiyyetleri bulunacaktır.

⁸⁷ Arisdakis Kasparyan (n 60) 108-126.

⁸⁸ Üçüncü Düstur'un 198. sahifesindedir.

Madde 6: Eskiden cemiyetin aza-yı fiiliyesinden bulunup da şeyhuheti veyahud umuma aid bir hıdmette istihdamı münasebeti ile dava vekâletini terk etmiş olan zevata Cemiyet-i Daime'nin teklifi üzerine Cemiyet-i Umumiye tarafından fahri azalık unvanı verilir. İşbu unvan ashabına tekalif-i nakdiye itasına sebep-i mecburiyet olmayıp yalnız heyet-i umumiyede hazır bulunmak salahiyeti ita ederse de bunların re'y itasına ve müzakereye müdahaleye salahiyeti yoktur.

Fasl-ı Sani

Dava Vekilleri Cemiyeti Efradının Vezaifine ve İmtiyazatına Dairdir

Madde 7: Dava Vekilleri Cemiyeti'nin umur ve mesalihi dava vekilleri hakkındaki nizamname ahkamına ve cemiyet-i mezkure efradının ekseriyet-i ârâ kaidesine tevfi kan ita edecekleri kararlara göre idare ve tesviye olunur. Mezkur nizamname ahkamı daire-sinde olmak üzere bu yolda kararlar ita etmek salahiyeti Heyet-i Umumiye'ye ve bu heyete vekâleten müntehab ve muvakkat ve gayr-ı muvazzaf azasından mürekkebe olan Cemiyet-i Daime'ye aittir.

Madde 8: Cemiyet-i mezkure efradının dava vekâleti mesleğine mahsus kavaide tamamıyla riayet ve meslekçe tabi oldukları hükümete hürmet ve itaat etmeye mecburdur. Vicdanen haksız gördükleri deavi için müzakere ve müdafaada bulunmaları caiz değildir.

Madde 9: Cemiyetin bilcümle efradı imtiyaz ve vazifece müsavi olup beynlerinde mer-tebe veyahud diploma sebepleriyle yekdiğerine karşı bir guna takaddüm yoktur. Şu kadar ki kıdem ve sinne riayeten bu müsavat bazı mertebe rehin-i tadildir.

Madde 10: Cemiyet efradının her biri duhuliye resmi ve bir de vergi-yi senevi itasıyla mükellefdir ki bu verginin mikdarı cemiyetin lüzum ve ihtiyacına göre Mart ayının ilk on beş günü zarfında Heyet-i Umumiye tarafından kararlaştırılır.

Madde 11: Cemiyet sandığına lüzumu görülen vergi-yi senevinin tediyesini tehir eyleyen efrad bu borcunu fakat musaddak olmak şartıyla kendisine tebliğ vukuundan itibaren bir mah zarfında tediye ve ifa eylemez ise cemiyet efradı adadından çıkarılıp ismi dahi cedvel-i mahsususunda tayy ve ihraç olunacak ve tehire fevkalade ahval sebep olmuş ise ahval-ı mezkurenin tedkik ve takdiri Cemiyet-i Daime'ye aid bulunacaktır.

Fasl-ı Salis

Bab-ı Evvel

Cemiyet-i Daime Hakkındadır

Madde 12: Cemiyet-i Daime Osmanlı Dava Vekillerinin Heyet-i Umumiyesi'ne aid umur ve mesalihi rü'yet ve tesviye etmek vazifesiyle mükelleftir ki hükümet-i seniyye ile olan kaffe-i malumat ve münasebatında bu heyete vekâlet eder. Mezkur cemiyetin reisi ile

beraber altı nefer azası vardır. Bunlar beher sene Mart aylarının ilk on beş günü zarfında Heyet-i Umumiye tarafından dava vekillerine mahsus cedvelde esamisi muharrer dava vekilleri canibinden bu babdaki nizamnamenin 31'inci ve 32'nci ve 33'üncü maddelerine tevfikân intihab olunur.

Madde 13: Reis-i evvel ve sani aza-yı mevcude tarafından ayrı ayrı ve ekseriyet-i mutlak ile intihab olunur. İki defa ârâ-yı hafiye müracaat olunduktan sonra emr-i intihabda ihtilaf vaki olur ise ekseriyet-i nisbiye dahi kafidir ve tesavi-yi ârâ takdirinde müntahabların en musinnî takdim ve tercih edilir.

Madde 14: Cemiyet-i Daime'nin diğer dört azası dava vekilleri hakkında olan nizamname ahkâmına tevfikân her üç sınıf dava vekilleri beyinde ârâ-yı hafiye ve ekseriyet-i nisbiye suretiyle intihab ve tayin kılınır.

Madde 15: Cemiyet-i Daime heyetinin müddet-i memuriyetleri dava vekilleri hakkında olan nizamname ile tayin olunmuştur.

Madde 16: Cemiyet-i Daime azasından biri vefat eder veyahud istifa eder veya dava vekâleti silkinden çıkar ise yerine diğer biri intihab olunur. Bu intihabın memuriyetleri müddetçe cemiyetin diğer azasına şümülü yoktur.

Madde 17: Cemiyet-i Daime kendisine lüzumu olan fahri katib-i sandukkâr ekseriyet-i mutlaka ile intihab eder ve mu'temedi olan bir zatı dahi maaşlı katib tayin eyler.

Madde 18: Cemiyet-i mezkurenin kangı mahal ve gün ve saatte ictima edeceği cemiyet tarafından veyahud cemiyetin mezuniyeti üzerine reis canibinden tayin olunur ve cemiyetçe karar verildiği veyahud inde'l-icab reis tarafından davet olunduğu halde cemiyet-i mezkure fevkalade olarak ictima edebilir.

Madde 19: Cemiyet-i Daime'de azanın ekseri mevcud olmadıkça müzake vukubulamaz ve kararlar dahi ekseriyet-i ârâ ile ita olunur ve bir mesele üzerine aza-yı mevcude iki taraf olduğu halde reisin re'yi bulunan taraf ekseriyet kazanır.

Bab-ı Sani

Cemiyet-i Daime'nin Vazifesi Hakkındadır

Madde 20: Cemiyet-i Daime'nin vezaif-i memuresi evvela: cemiyete dahil olmak isteyen zevatın kabulüne karar vermek. Saniyen: Cemiyet efradınca vukubulan tebeddülât ve sehviyatdan veyahud bunlardan bazıları üzerine tahaddüs eyleyen müşkilattan dolayı dava vekilleri cedvelinin terkibatınca beher sene icab eyleyen tadilatı icra etmek. Salisen: Dava Vekilleri Heyeti'nin şân ve menafini vikaye etmek. Rabian: Dava vekillerinin ifa-yı memuriyet esnasında ittihaz eyleyecekleri harekâta dikkat ve nezaret etmek. Hamisen: Vekâlet mesleğinde esas olan istikamet ve nezaket kavaidini muhafaza eylemek. Sadisen: Heyete aid bi'l-cümle edevat ve eşyayı idare ve fûruht ve işтира etmek. Sabian: Dava vekilleri hakkında Bab-ı I'ce zuhur eden müşkilatın hall ve izalesine ta-

vassut ve bu babda Adliye Nezaret-i Celilesi'yle muhabere eylemek. Saminen: Vazife-i vekâletin ifasında bu babdaki nizamname ahkâmının tamami-i icrasına nezaret etmek. Tasian: Sınıf ve sıfat meselelerinden dolayı dava vekilleri beyinde tahaddüs eden ihtilafatı hall ve kabil olamaz ise yalnız mütalaa suretinde beyan-ı re'y eylemek. Aşiren: Dava vekilleri beyinde ücret maddesinden naşi zuhur eden ihtilafat ve münazaat üzerine izahat vermek. Ehade aşer: Dava vekilleri cemiyetinin alakadar olduğu hususat üzerine müzakere ve heyet-i umumiye konulmak üzere arz olunan teklifleri fesh ve heyet-i mezkure tarafından verilen kararların icraatına nezaret ve fahri ser-katib-i sandukkârı intihab ve tayin ve sandukkârın hesabatını tedkik eylemek. İsna aşer: İnde'l-icab cemiyet efradının biri hakkında mahkeme huzurunda muavenet ve tavassut icra etmek. Selase aşer: Cemiyet efradından müntehab ve beş nefer azadan mürekkeb olmak üzere bir Adliye Cemiyeti teşkil eylemek hususundan ibarettir.

Bab-ı Salis

Dava Vekilleri Heyetinin Umur-ı İnzibatiyesine Dair

Madde 21: Cemiyetin bi'l-cümle efradı vekâlet mesleğinin haysiyetine nakisa iras eder ahvalden mücanebet eyleyecek ve mesleklerine aid vezaifin ifasında ve hem meslekleriyle olan münasebetinde kusur edenler dava vekillerine dair olan nizamnamenin 39'uncu ve 40'ıncı maddelerine tevfikân mücazat edilecektir.

Madde 22: Cemiyet-i Daime'nin inzibata aid mevadd üzerine icra-yı muhakeme etmek salahiyetini haiz bulunmasıyla cemiyet efradı tarafından kendisine arz olunan şikâyet üzerine vazife-i memuresini icra eder.

Madde 23: Cemiyet-i Daime'nin cedvel-i mahsusunda esamisi mukayyed olan dava vekilleri hakkında inzibata aid hükm edeceği mücazat evvela: ihtarname göndermek. Saniyen: Takbih etmek. Salisen: bir seneyi tecavüz etmemek üzere muvakkaten dava vekâletini ifadan men eylemek. Rabian: Evvelce Adliye Nezaret-i Celilesiyle bi'l-ittifak dava vekâleti silkinden çıkarmak maddelerinden ibarettir.

Madde 24: Müttehem olan dava vekili sekiz gün evvel davet olunmadıkça veyahud hakkındaki şikâyetten haberdar edilmedikçe hakkında bir guna ceza-yı inzibati hükm olunamaz.

Madde 25: Ceza-yı inzibati hakkında olan hükm kararları aza-yı mevcudenin ekseriyet-i mutlakasıyla ita olunur. İhtilaf-ı ârâ tebrîe-yi zimmeti mucibdir. İhtilaf-ı ara --Arâeğeri iki kısımdan ziyade olur ve ekseriyet mutlaka dahi müttehem beraat-ı zimmeti aleyhinde bulunur ise mevzubahs olan ceza ağır olduğu halde bu cezanın hafifi ihtiyar olunur ve karar da hasıl olur. İhtilaf-ı ara sebebiyle tebrîe-yi zimmet vukubulmayan ceza-yı inzibati maddelerine dair olan kararlar esbab-ı mucibeye müstenid bulunacaktır.

Madde 26: Müttehem tebrîe-yi zimmeti ittifak-ı ârâ ile kabul olunmamış olduğu halde azadan müttehem mücazatına ita-yı re'y edenler için Heyet-i Umumiye'ye naklini talep

edebilirler ise de işbu azanın esamisi mektum tutulacaktır. Aza-yı mumaileyhimin ifadat-ı müctemiaları cemiyetin zabıtnamelerine kayd olunup bunu müteakip üç gün zarfında cemiyet reisine tebliğ olunacaktır. Eğer şikayet cemiyet azasından biri aleyhinde ise cemiyetçe madde-i şikayetin reddine dair verilmiş olan kararlar ekseriyet-i ârâ üzerine müstened olsa bile bu kararı müşteki Heyet-i Umumiye huzurunda tedkik edebilirler.

Madde 27: Muvakkaten dava vekâletini ifadan men etmek veyahud ismi dava vekilleri cedvelinden tayy ve ihraç edilmek gibi cezalarla mahkum olan dava vekili Heyet-i Umumiye huzurunda istinaf-ı dava edebilir.

Madde 28: İstinaf ilam tarihinden itibaren sekiz gün zarfında icra olunur. Eğer mahkum olan dava vekili esna-yı hükümde hazır bulunmuş ise ol vakit mahkum bu istinafı kendisine tahriren tebliğat vukubulduğu günden itibaren yine sekiz gün zarfında icraya mecbur bulunur. Lahık olan hüküm-i gıyabi olduğu takdirde mahkum ihzarname ahz etmediğini isbat etmedikçe hüküm-i vaki üzerine cemiyet huzurunda bir guna muhalefet ve itirazda bulunamaz.

Madde 29: Mevadd-ı selase-yi mütekaddimede muharrer olduğu üzere Cemiyet-i Daime’ce bir müttehemin tayin-i mücazatında azadan muhalif re’ye bulunanların talebi veyahud müttehemin vuku-ı istinafı takdirinde Heyet-i Umumiye, aza-yı mumaileyhimin vereceği beyanname veyahud müttehemin istinaf talebi tarihinden itibaren niha-yet yirmi bir gün zarfında celb ve davet olunur. Müttehem gerek sadır olan hüküm istinaf etmiş olsun ve gerek doğrudan doğruya Heyet-i Umumiye huzuruna celb ve davet olunacak bulunsun sekiz gün evvel keyfiyet-i celbinden haberdar edilir.

Madde 30: Heyet-i Umumiye müttehemin istinafı üzerine dava ettiği halde dahi Cemiyet-i Daime’nin hüküm ve tayin eylediği cezadan daha ağır bir ceza hüküm etmeye muktedir. Heyet-i mezkurede hüküm ve karar re’y-i hafi suretiyle ita olunur.

Bab-ı Rabi’

Dava Vekilleri Heyetinin Reisi Hakkındadır

Madde 31: Dava vekilleri reisi Cemiyet-i Daime’nin ra’is-i memuru olup dava vekilleri heyetinin münasebet-i hariciyesinde bu heyete icra-yı vekâlet eder ve Heyet-i Umumi’yi davet ile gerek buna ve gerek Cemiyet-i Daime’ye ve hususan talim-i usul ve fünûn etmek üzere vukubulacak içtimalara ve ahali canibinden vukubulan talebe mebni bir madde üzerine meccanen icra-yı müzakere etmek için teşkil olunacak komisyonlara riyaset eder ve işbu cemiyetlerin usul-i müzakeratını işbu nizam hükmüne ve intizam kaidesine tevfiğ eyler.

Madde 32: Reis-i mumaileyh gerek Heyet-i Umumiye ve gerek Cemiyet-i Daime tarafından mezun olduğu sarfiyatı emr ve icra ve Cemiyet-i Daime’nin zabıtnamelerini aza ile beraber imza eder ve cemiyet-i mezkureye lüzumu olan kıraat katibleriyle kendisinden talep olunan müdafileri tayin eyler.

Madde 33: Dava vekilleri heyeti efradından biri aleyhinde yine efrad-ı mezkureden veyahud ahaliden biri tarafından Cemiyet-i Daime'ye veyahud Heyet-i Umumiye'ye tebliğ olunmak üzere verilen beyanname ve istidanameleri ahz ve kabul eder.

Bab-ı Hamis

Fahri Ser-katib-Sandukkâr Hakkında

Madde 34: Fahri serkatib gerek Heyet-i Umumiye ve gerek Cemiyet-i Daime'nin zabıtnamelerinin tahririne nezaret ve Cemiyet-i Daime ile reis tarafından sadır olan kararnameleri efrad-ı heyete tebliğ müsaraa eder ve bu kararnamelere dair tebligatı icra eyler ve cemiyetin defatir ile kitabhanesini muhafaza ile beraber Heyet-i Umumiye'nin içtimasında verilen ârâ-yı hafiyenin muayenelerinde hazır bulunur.

Madde 35: Fahri sandukkâr heyet efradının vereceği duhuliye resmi ile Heyet-i Umumiye tarafından kararlaştırılan vergi-yi seneviyi ahz ve tahsil eder ve cemiyetin nukûd-ı mevcudesini muhafaza ve reis-i cemiyet tarafından sarfına emir verilen mebalîği dahi tesviye eyler.

Madde 36: Fahri serkatib-sandukkârın gaybubeti veyahud inhıraf-ı mizacı halinde bunun vezaif-i memuresi Cemiyet-i Daime'nin reis-i sanisi tarafından ifa olunur.

Bab-ı Sadis

Cemiyet-i Müşavere-i Hukukiye Hakkında

Madde 37: Cemiyet-i Müşavere-i Hukukiye, cemiyet-i ruhaniye ve hükümet-i mülkiye tarafından veyahud haddizatında layık ve muhtaç-ı iane olduğu haber verilen eşhas canibinden vukubulan taleb üzerine her vakit meccanen icra-yı müşaveret etmeye mecburdur. İşbu cemiyetin azası beş neferden mürekkeb olup bunlar dava vekilleri hakkında olan nizamnamenin 38'inci maddesine tevfikân Cemiyet-i Daime tarafından dava vekilleri cedvelinde esamisi muharrer zevat meyanından tefrik ve intihab olunur.

Madde 38: Cemiyet-i mezkure azasının müddet-i memuriyeti altı aydan ibarettir ve iki sene mürur etmedikçe intihab olunan aza tekrar intihab olunamaz.

Madde 39: Fukara-yı ahaliye aid bi'l-cümle dava bade't-tedkik Cemiyet-i Daime tarafından Cemiyet-i Müşavere-i Hukukiye'ye havale olunur ve ashab-ı dava hakkında dahi teshilat-ı mukteziye icra olunur.

Madde 40: Müddeiumumi tarafından aleyhine ikame-i dava olunan veyahud maznun taht-ı tevkife alınan müttehemler için her ne vakit istenilir ise cemiyet-i mezkure bir müdaf-i resmi tayin edecek ve fakat işbu müttehemlerin ziyade fakr û zaruret erbabından bulunduğu evrak-ı sahiha ile müsbet bulunacaktır.

Madde 41: Mevadd-ı mülkiye ve ticariye ve cezaîyeden dolayı ahaliden bir adama meccanen muavenet icrası tensib olunduğu halde Cemiyet-i Müşavere bu adamı müdafaa

için yeni dava vekâletini ifaya başlamış zevattan birini intihab ve tayin etmek üzere Cemiyet-i Daime'ye müracaat edecek ve ol vakit reis dahi meccanen muavenet icrasına müstahak görülen kesianın adliyece mevzu olan her nevi harç ve mesarifden istisnası zımında icab eden memurin-i hükümet nezdinde icra-yı tavassut eyleyecektir.

Madde 42: Heyet reisi tarafından veyahud Cemiyet-i Daime tarafından müdafî-i resmi tayin olunan dava vekilleri işbu nizamnamenin 23'üncü maddesinde muharrer mücazat-ı inzibatiyenin ilk üç nevinden biri ile ceza olunmamak üzere işbu memuriyeti kabulden istinkaf edemeyecek ve şayed bu babdaki istinkafî bir takım esbaba ibtina eyler ise Cemiyet-i Daime'ce bu esbabın hak ve hakikate muvafık ve mükarin bulunması lazım gelecektir.

Madde 43: Resmen müdafî tayin olunan dava vekili ifa-yı memuriyet ettikten sonra Cemiyet-i Daime'den ruhsat istihsal etmeksizin muavenet eylediği adamdan bir akça veyahud zî-kıymet bir şey ahz edemeyecektir.

Fasl-ı Rabi'

Heyet-i Umumiye Vezaifi Hakkındadır

Madde 44: Dava vekilleri heyetine aid bi'l-cümle umur ve hususatı müzakere ile karar vermek ve idareye aid her nevi tedabiri memurlarına tavsiye etmek ve heyet efradının vereceği vergiyi kararlaştırmak ve heyetin umur-ı maliyesini tesviye ve tanzim ve inde'l-iktiza Cemiyet-i Daime tarafından verilen kararları tedkik eylemek Heyet-i Umumiye'nin cümle-i vezaifindendir.

Madde 45: Heyet-i mezkure dava vekillerine mahsus cedvelde esamisi murakkam ve Dersaadet'te mukim olan bi'l-cümle dava vekillerinden mürekkeptir. Müzakeratı makbul ve mer'î olmak için işbu dava vekillerinin nisfından bir ziyadesi mevcut olmak lazımlıdır. Fakat birinci davette hazır bulunan aza nisf miktarından dün ise ikinci davet vukuundan sonra mevcut olan, aza-yı mecmu'nın nisfından az dahi olsa müzakere makbul ve mer'î olur. Şu kadar ki müzakerat-ı vakia birinci davette mevzu bahis olan madde üzerine cereyan edip karar dahi ekseriyet-i mutlaka ile ita olunur.

Madde 46: Dava vekilleri reisinin gıyabında Heyet-i Umumiye'ye reis-i sani ve anın gıyabında birinci sınıf dava vekillerinden Cemiyet-i Daime'de aza bulunanların en müsinnî riyaset edecektir.

Madde 47: Evvela: Efrad-ı heyetten yirmi zat tarafından muharrer ve mümza ve Cemiyet-i Daime'de mahfuz teklifname üzerine. Saniyen: Cemiyet-i mezkure canibinden verilen bir karar hakkında istinaf vukuunda. Salisen: Beher sene Mart aylarının ilk on beşinde Heyet-i Umumiye mecburi olarak içtima eder ve dava vekilleri hakkında olan nizamnamenin 32'nci ve 33'üncü maddelerine tevfikân Cemiyet-i Daime azası kısmen tecdid olunması ve hitam bulmak üzere olan sene zarfında taht-ı karara alınan maddeler ile reis tarafından kendi intihabının ikinci senesi bidayetinde ber-mutad irad olunacak nutk için dahi Heyet-i Umumiye davet olunabilir.

Madde 48: Müstesna haller veyahud menafi-yi azimeyi mucib meseleler vukuunda Cemiyet-i Daime tarafından verilen karar üzerine Heyet-i Umumiye fevkalade olarak dahi içtima eder.

Madde 49: Heyet-i Umumiye'nin küşadında fahri serkatib-sandukkâr mukaddemki içtimaların zabıtnamelerini kıraat ve müzakerat-ı cariye'nin zabt ve tahririne dikkat ve nezaret eder.

Madde 50: İctima-ı sabıkın Heyet-i Umumiye'ce kabul olunan zabıtnamesi o içtimayı idare eden reis ile Cemiyet-i Daime azası canibinden imza olunur.

Madde 51: Reis Heyet-i Umumiye'ye aid tebligatı icra eder ve dava vekilleri heyetinin menafi-i umumiyesine dair tertib ve tanzim edilen layihaları azanın inzâr-ı dikkatine vaz' ile beraber icabı takdirinde her içtimada mevzubahs ve müzakere olunacak mevadd ve mesaili tevsi' eyler.

Madde 52: Azanın hiçbir evvelce reis tarafından istihsal-ı ruhsat etmeksizin irad-ı nutka salahiyeti yoktur. Nutk irad etmek isteyen dava vekillerinin esamisi katib tarafından sırasıyla bir deftere kayd ve tahrir olunur.

Madde 53: Esna-yı müzakerede nutk irad etmek isteyenler defter kaydı sırasınca ve leh veya aleyhe irad-ı nutk edenler dahi münavebeten irad-ı nutk eyleyecektir. Heyet-i Umumiye'nin takdir ve tasvibine arz olunan layihaları mevki-yi müzakereye vaz' ve takdime memur olan kıraat katibleri bu kaideye tabi olmayıp bunlar her vakit irad-ı nutk etmeye ruhsat alabilirler.

Madde 54: İrad-ı nutk edenler mevzubahs ve müzakere olan mesele haricine çıkmayacaktır. Eğer çıkar ise canib-i riyasetten kendisine bir kere ihtar-ı keyfiyet olunur ve sadad-ı bahisden çıkmak hali bir daha tekrar eder ve ikinci ihtardan sonra dahi bu hali devam eyler ise ol vakit reis natık-ı mumaileyhin o günkü içtimada o madde üzerine irad-ı nutk etmekten men olunmasını heyete teklif eyledik de heyetçe bu suretin kabulüne bi'l-müzakere ayağa kalkmak veyahud oturarak ellerini kaldırmak suretiyle re'y verilir.

Madde 55: Esna-yı müzakerede şematet etmek veyahud başkasının sözünü kesmek ve'l-hasıl müzakerenin intizam-ı cereyanına hâlel verir ahvalde bulunmak katiyyen memnudur. Heyet-i Umumiye'de bu yolda hareket ikâyıyla müzakeratın inkıtına sebep olan aza laakal bir sene ve en ziyade iki sene müddet için heyet-i mezkurede hazır bulunmak salahiyetinden ıskat olunur. Ve inde'l-iktiza bu misillü aza hakkında Cemiyet-i Daime tarafından işbu nizamnamenin 23'üncü maddesinde muharrer mücazat-ı inzibatiye dahi icra kılınır.

Madde 56: Heyet-i Umumiye'nin içtimasında hazır bulunmak salahiyetinden ıskat olunan aza dehâlet ederek tebrîe-yi zimmet etmek ister ise reis tarafından derhal irad-ı nutka mezun olur.

Madde 57: Heyet-i Umumiye dava vekillerinden biri hakkında işbu nizamnamenin 23'üncü maddesinde muharrer mücazat-ı inzibatiyenin bir nevinin icrası için bilhassa akd ve içtima eder ise bu dava vekilinin hitam-ı meclise kadar müzakerat-ı cariyeyi bizzat istima etmeye veyahud kendi namına olarak refiklerinden birini içtimaa tevkil eylemeye hakkı vardır.

Madde 58: Dava vekillerinden mezun olmaksızın irad-ı nutk edip de kendisine ihtar vukubulmuş olanlar tebrîe-yi zimmet için ancak hitam-ı meclisde irad-ı kelama mezun olabilirler. Fakat reis-i meclis münasib görür ise aza-yı mumaileyhimi hitam-ı meclisden evvel dahi nutk etmeye mezun edebilir.

Madde 59: İşbu nizamnamenin 55'inci maddesi mucebince hakkında bir ceza tertib ve hükm olunan her bir dava vekili beyan edeceği esbab tebrîe-yi zimmete kafi görünmez ise ceza-yı müretteb bi'l-ifa keyfiyet zabıt ceridelerine kayd olunur.

Madde 60: Müzakere tatil olunmazdan evvel reis heyet ile istişare eder ve istişare esnasında azadan yalnız tatil-i müzakere aleyhinde bulunanlar irad-ı nutk eyler.

Madde 61: Müzakeratın tatili için ârâ-yı umumiyye müracaat olunur ve eğer reis bu babdaki ekseriyetin şübheli olduğunu isbat eder ise ikinci defa ârâya müracaat kılınır. Bunda dahi kati bir netice hasıl olmaz ise ol vakit müzakere devam eder.

Madde 62: Meclisin tatil-i müzakeresi ekseriyet-i ârâ ile karargir olduktan sonra mevzubahs olan meselenin lehine veya aleyhine irad-ı nutk etmek üzere kimseye ruhsat verilmeyip ancak meselenin ârâ-yı umumiyye suret-i vaz'ına dair söz söylemek isteyenlere ruhsat verilir.

Madde 63: Ârâ-yı hafiyyenin tedkik ve muayenesi serkatib-sandukkârı hazır bulunduğu halde intihab olunan iki re'y-i hafi sahibi tarafından icra olunur. Ve netice-i ârâ canib-i riyasetten heyete tebliğ ve beyan kılınır.

Madde 64: Esna-yı müzakerede ziyade şematet vukubulduğu ve reis dahi bunun menine muktedir olmadığı halde müzakereyi tatil edeceğini tebliğ ve yine sükûnet hasıl olmaz ise ol vakit meclisi yarım saat kadar tatil eder ve bu müddet hitam bulduktan sonra meclis tekrar akd olunur ise de işbu şematet bu defa da vaki olduğu takdirde ol vakit reis bu içtimaa bütün bütün ref' ile meclisin tekrar inikadını sekiz gün ileriye ta'lik eder.

Madde 65: Heyet-i Umumiye'de mevzubahs ve müzakere olan mesail ekseriyet-i ârâ kaidesine tevfiakan atide muharrer üç suretle kabul veyahud red edilir. Şöyle ki evvela: İşaret-i mahsusa. Saniyen: Tayin-i esami. Salisen: Re'y-i hafi usulüdür. İşaret-i mahsusa ayağa kalkmak veyahud oturarak elleri kaldırmaktır.

Madde 66: Heyet-i Umumiye'de mevki-yi müzakereye konulacak mesail ve levayih-i mühimminin evvelce tedkiki için heyet-i mezkure icabına göre mevcut dava vekilleri meyanından müntehab üç veya beş azadan mürekkeb bir komisyon teşkil eder.

Madde 67: İşbu komisyona intihab olunacak aza re'y-i hafi suretiyle ve ekseriyet-i nisbiye ile intihab olunur. İşbu komisyon kendisine havale edilen mesail ve levayih-i mühimmeyi tedkik eyledikten sonra tanzim edeceği layihayı muayyen olan tarihte Heyet-i Umumiye'ye takdim ve ita eder.

Madde 68: İşbu komisyona intihab olunan her bir aza işbu memuriyeti kabulde bir guna manii yok ise bunu Heyet-i Umumiye huzurunda beyan etmeye borçludur. Aksi takdirinde yerlerine derhal başkalarının intihabına teşebbüs ve ibtidar olunur.

Madde 69: Dersaadet'te mukim dava vekillerinden bir guna mâni'-i meşrû'ı olmadığı ve evvelce reis tarafına tahriren malumat vermemiş bulunduğu halde Heyet-i Umumiye'nin mecburi olarak vukubulan ictimaaatının birinde hazır bulunmayanlar cemiyet sandığına bir mecdiye ceza-yı nakdi itasına mecburdur. İşbu ceza-yı nakdi hasılatı dava vekilleri heyetine mahsus olup Cemiyet-i Daime'nin nezareti altında bulunan kitabhaneye vaz' olunmak üzere hukuk kitabları mübâya'sına sarf olunur.

Madde 70: Azadan meclise gelmemiş olanlar bilinmek üzere gelmiş bulunanlar isimlerini bir deftere tahrir etmeye mecburdur.

Bab-ı Sabi'

Levayih Tedkikine Memur Komisyon Hakkındadır

Madde 71: Mesail ve levayih-i mühimmeyi tetkike memur olan komisyon ilk defaki içtimasında aza-yı mevcudesi işbu nizamnamenin 67'nci maddesine tevfiikan kendi içlerinden bir reis ve bir de katib intihab eder ve işbu komisyonun netice-i müzakeratını Heyet-i Umumiye'ye arz etmek üzere suret-i meşruha dairesinde olarak bir de zabıt katibi tayin eyler.

Madde 72: Bu meclisin her defaki içtimasına mahsus olan zabıtnamelerde mevcud bulunan azanın esamisi zikr ve tahrir olunacaktır.

Madde 73: Mezkur komisyonca mevki'-i tetkik ve müzakereye alınacak mevada dair bi'l-cümle evrak heyet reisi tarafından komisyona irsal olunur ve buraca karar verilen mevadd hakkındaki evrak ile zabıtnameler cemiyet evrakı meyanında hıfz edilir.

Madde 74: Bir madde veyahud bir teklif üzerine mezkur komisyonda verilen rapor o madde veyahud teklifin Heyet-i Umumiye'ce müzakeresi için karargir olan tarihinden laakal sekiz gün evvel canib-i riyasete ita olunur.

Madde 75: İşbu nizamname Türkçe ve Fransızca olarak neşr ve ilan olunacak ve Adliye Nezaret-i Celilesi'ne dahi tebliğ kılınacaktır ve dava vekilleri Heyet-i Umumiyesi tarafından kabul olunduktan sonra dört sene mürruna kadar ahkam-ı münderecasınca bir guna tadilat icra olunmayacaktır.

(Meclis-i Umumi'de kabul olunmuştur) fî Temmuz sene 1880.